

**MNIEJSZOŚĆ POLSKA
W CZECHOSŁOWACJI**
1945-1989

KRZYSZTOF NOWAK

MNIEJSZOŚĆ POLSKA
W CZECHOSŁOWACJI
1945-1989

MIĘDZY NACJONALIZMEM
A IDEAŁ INTERNACJONALIZMU

CIESZYN

2012

Recenzent: Andrzej Kastory

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

© AKANT S. C.

Wydawca i druk:
Oficyna Drukarsko-Wydawnicza „AKANT” S. C.
ul. Kraszewskiego 9, 43-400 Cieszyn

Opracowanie graficzne, skład:
Hanna Gawlas

Wydanie drugie, zmienione

ISBN: 978-83-932942-3-7

SPIS TREŚCI

7 Wstęp

16 Polacy w Czechosłowacji jako mniejszość narodowa

- 16 Mniejszości i nacjonalizmy
- 22 Lata 1920–1938
- 53 Problem lat 1938–1939 i okresu II wojny światowej. Nacjonalistyczne dziedzictwo

61 Mniejszość polska w okresie polsko-czechosłowackiego konfliktu granicznego (1945–1947)

- 61 Komuniści i internacjonalizm
- 70 U źródeł nowego konfliktu
- 76 Mniejszość polska po zakończeniu II wojny światowej
- 82 Między Warszawą a Pragą. Etapy konfliktu
- 93 Polska i Czechosłowacja wobec postaw i aktywności mniejszości polskiej
 - 93 Od maja do listopada 1945
 - 130 Od listopada 1945 do lutego 1946
 - 138 Od lutego do maja 1946
- 146 W okresie czechosłowackich wyborów parlamentarnych
- 155 W okresie rokowań nad układem polsko-czechosłowackim
- 171 Wokół realizacji Protokołu-Załącznika

192 Mniejszość polska w latach stalinowskich (1948–1956)

- 192 Mniejszość polska wobec przejęcia władzy przez komunistów w Czechosłowacji w lutym 1948 roku
- 199 W stronę komunizmu. Mniejszość polska w polityce czechosłowackiej i stosunkach polsko-czechosłowackich po lutym 1948 roku
- 242 Walka z „platformą Cieślara”. Ku likwidacji niezależności mniejszości polskiej
- 257 Lata 1953–1956
- 282 Władze PRL przeciwko „reakcji” i „nacjonalistom”

298 Polacy w Czechosłowacji między Polskim Październikiem a Praską Wiosną (1956–1967)

- 298 Mniejszość polska wobec przelomu politycznego w Polsce w 1956 roku
- 304 Ożywienie dyplomacji PRL: plany skłonienia Czechosłowacji do dialogu o mniejszości polskiej
- 313 Czechosłowacja przeciwko wpływom Polskiego Października

- 338 Mniejszość polska w okresie zmian administracyjnych i konstytucyjnych oraz w początkach politycznej odwilży w Czechosłowacji
- 370 W cieniu *Millenium*. O miejsce mniejszości polskiej w stosunkach Polski z Czechosłowacją
- 385 Podczas Praskiej Wiosny (1968–1969)**
- 385 Polityczne ożywienie mniejszości polskiej. Reakcja władz czechosłowackich i społeczeństwa czeskiego
- 409 Mniejszość polska w planach czechosłowackich reform
- 416 Po inwazji pięciu państw Układu Warszawskiego. Władze czechosłowackie i społeczeństwo czeskie wobec postaw i dylematów mniejszości polskiej
- 429 Władze PRL wobec rodaków w Praskiej Wiośnie
- 446 Mniejszość polska w epilogu procesu odnowy
- 464 Mniejszość polska w latach czechosłowackiej normalizacji i kryzysów politycznych w Polsce (1969–1989)**
- 464 Dysydenci i normalizatorzy
- 482 Sytuacja mniejszości polskiej w latach siedemdziesiątych
- 506 Mniejszość polska wobec powstania „Solidarności” i reakcji władz czechosłowackich na wydarzenia w Polsce
- 523 Mniejszość polska wobec działań opozycji oraz w polityce władz czechosłowackich w latach osiemdziesiątych
- 537 Władze PRL wobec rodaków w Czechosłowacji w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych
- 562 Mniejszość polska w „aksamitnej rewolucji”
- 568 Zakończenie**
- 577 Wykaz skrótów**
- 581 Wykaz źródeł i literatury**
- 600 Summary**
- 602 Indeks osobowy**

WSTĘP

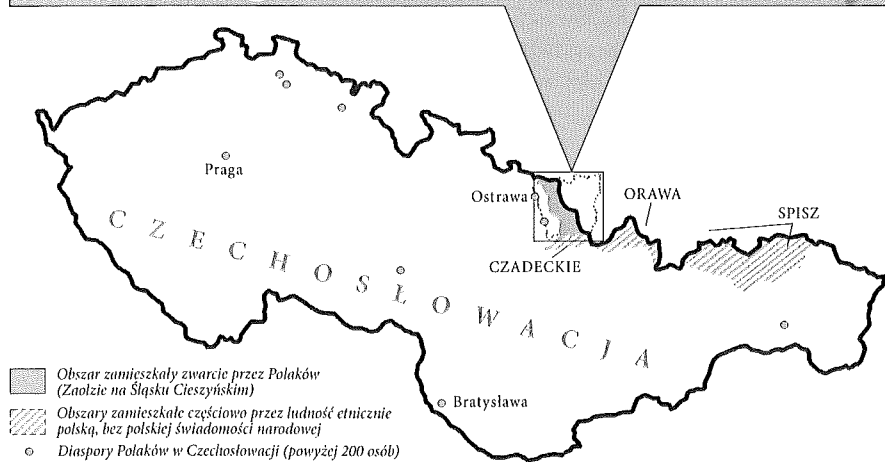
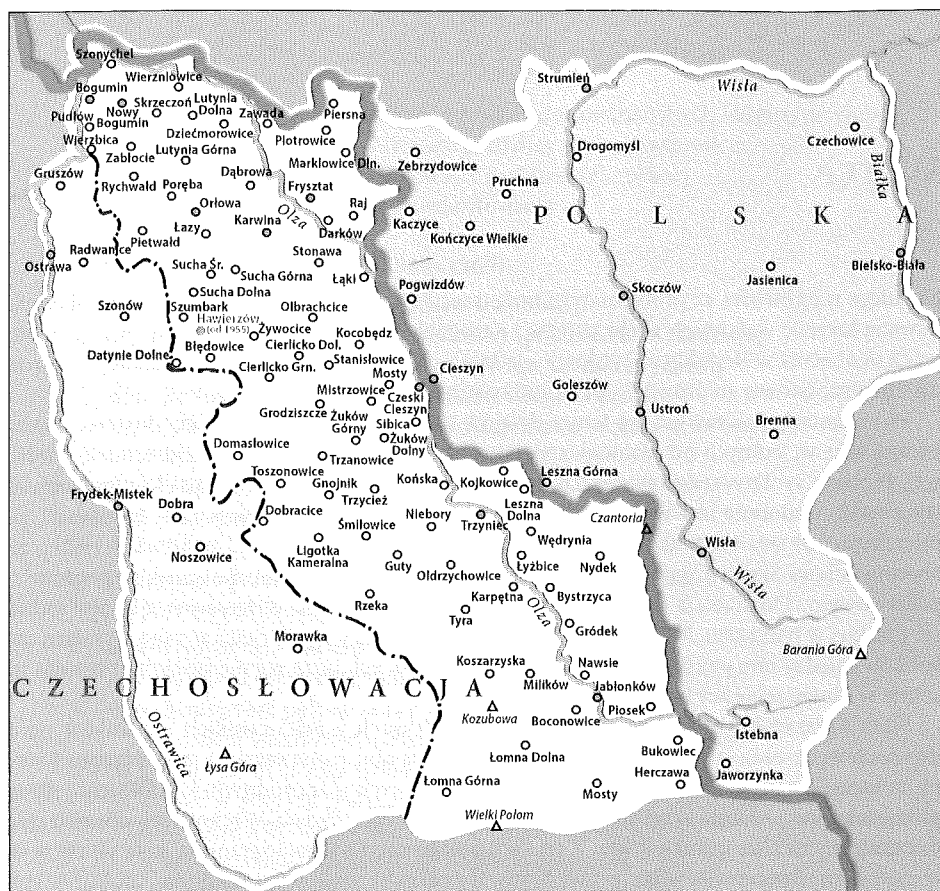
Nie ulega wątpliwości, że problematyka mniejszości narodowych stanowiła i stanowi skomplikowaną kwestię w dziejach wielu państw i narodów. Dotyczy to także Polaków w Czechosłowacji (a obecnie w Republice Czeskiej) – jednej z charakterystycznych pod wieloma względami mniejszościowej zbiorowości, przedmiotu niniejszego opracowania.

W badaniach naukowych na temat dziejów skupisk polskich za granicą dostrzec można istotną lukę w, wolnych od ideologicznego bagażu i opartych na solidnej kwerendzie źródłowej, próbach syntetycznego ujęcia ich funkcjonowania w życiu politycznym krajów komunistycznych¹. Podobnie jest w przypadku powojennych losów Polaków w Czechosłowacji, zamieszkujących zwarcie przede wszystkim obszar przyłączonej do tego państwa w 1920 r. zachodniej części Śląska Cieszyńskiego – tzw. Zaolzie, na czechosłowacko-polskim pograniczu państwowym. Do Zaolzia odnosi się też większość problemów związanych z losami ludności polskiej w tym kraju. Nie znaczy to jednak, że odnoszący się do nieco innego wymiaru stosunków między obu państwami problem Polaków żyjących poza wymienionym obszarem zostanie w niniejszej pracy pominięty.

Śląsk Cieszyński, zajmując ważną pozycję w dziejach polsko-czeskich stosunków narodowościowych oraz stosunków politycznych między obu państwami po zakończeniu I wojny światowej, stanowił też jedno z najbardziej obciążonych różnorodnymi konfliktami i skomplikowane pod wieloma względami pogranicze Europy Środkowo-Wschodniej, obszaru między etnicznymi Niemcami a Rosją. Z tej racji problematyka tego pogranicza stała się także interesującym tematem dla wielu, prowadzonych z różnym naukowym skutkiem, multidyscyplinarnych badań lub nawet prób budowy swoistych modeli procesów i zjawisk związanych z tematyką narodowościową, czego przykładem są choćby sięgające daleko poza kwestie regionalne rezultaty prac badawczych J. Chlebowczyka². Z kolei w przypadku rekonstrukcji losów Polaków w Czechosłowacji po 1920 r., wiele z powstałych opracowań można już obecnie lokować przede wszystkim w polu zainteresowań historii historiografii. Również ta kwestia będzie przedmiotem niniejszych rozważań.

1 Na ten temat zob. *Dorobek i perspektywy badań polonijnych*. Zbiór materiałów pod red. W. Miodunki. Lublin 1987; *Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR*. Pod red. H. Kubiaka, T. Walecznego, J. Rokickiego, M. Wawrykiewicza. Wrocław – Warszawa – Kraków 1992. Warunki takich całościowych naukowych ujęć obejmujących szerzej także kwestie polityczne spełnia w zasadzie jedynie praca A. Srebrakowskiego: *Polacy w Litewskiej SRR 1944–1989*. Toruń 2001. Inne zwarte naukowe prace historyczne dotyczą głównie zagadnień kulturalnych (zwłaszcza praca U. Kaczmarek: *Aktywność kulturalno-oświatowa Polonii w Bułgarii, Czechosłowacji, Niemieckiej Republice Demokratycznej, Rumunii i na Węgrzech w latach 1945–1989*. Poznań 1991), nie wnikają głębiej w kwestie polityczne, bazują na ograniczonym materiale źródłowym, lub obejmują tylko fragmenty dziejów ludności polskiej za granicą.

2 Zob. zwłaszcza J. Chlebowczyk: *O prawie do bytu małych i młodych narodów. Kwestia narodowa i procesy narodotwórcze we wschodniej Europie Środkowej w dobie kapitalizmu (od schyłku XVIII do początków XX w.)*. Warszawa – Kraków 1983. Zob. także A. Gojniczek: *Bibliografia prac Józefa Chlebowczyka*. W: *Józef Chlebowczyk – badacz procesów narodotwórczych w Europie XIX i XX wieku*. Pod red. M. W. Wanatowicza. Katowice 2007, s. 13–48.

Skupiska ludności polskiej w Czechosłowacji w latach 80. XX wieku. Na orientacyjnej mapce Śląska Cieszyńskiego (u góry) wyznaczony jest obszar Zaolzia (biały), a podane miejscowości odzwierciedlają stan po II wojnie światowej.

Zniesienie cenzury i stworzona po 1989 r. możliwość penetracji niedostępnych wcześniej zasobów archiwalnych pozwoliły na uzupełnienie historiograficznych luk oraz weryfikację obciążonych komunistyczną ideologią opinii na temat dziejów omawianej mniejszości w latach międzywojennych, w okresie II wojny światowej, a w przypadku miejsca problematyki mniejszościowej w stosunkach między Polską a Czechosłowacją także w tzw. okresie przejściowym 1945–1948³. Pojawiła się również możliwość publikacji tych prac badawczych, których druk wstrzymywała przez lata ręka komunistycznych decydentów⁴. Nie doszło jednak do całościowego ujęcia dziejów politycznych omawianej mniejszości od zakończenia II wojny światowej, a zwłaszcza od lutego 1948 r., do upadku rządów komunistów w 1989 r.; powstały do tej pory jedynie fragmentaryczne bądź niepełne źródło, opracowania⁵. Celem niniejszej pracy jest więc próba odtworzenia losów Polaków w Czechosłowacji w latach 1945–1989, przede wszystkim w okresie komunistycznym 1948–1989, ukazanie ich miejsca i roli w kontrolowanej przez komunistów polityce wewnętrznej i zagranicznej tego kraju, wpływu komunistycznej ideologii na tę społeczność, jej reakcji na nową ustrojową rzeczywistość, a przez to wypełnienie historiograficznej luki dotyczącej sytuacji mniejszości narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1945–1989, zwłaszcza na pograniczach. Ukierunkowanie rozważań na wspomniane wyżej kwestie pozwoli także odpowiedzieć na kilka dodatkowych, istotnych pytań badawczych. Po pierwsze, na ile nowa sytuacja geopolityczna w ciągu prawie pół wieku potrafiła wpłynąć na skumulowane w omawianej zbiorowości historyczne doświadczenia i resentymenty. Po drugie, czy udało się zlikwidować, bądź zniwelować na obszarze zamieszkiwanym przez Polaków związane z historycznymi zaszłościami nacjonalizmu na rzecz idei internacjonalizmu – ideologicznej podstawy polityki narodowościowej realizowanej w krajach tzw. Bloku Wschodniego. I wreszcie – na ile narzucona przez komunistów ideologia i polityka w Czechosłowacji w stosunku do mniejszości polskiej oraz zachodzące wewnątrz tej społeczności procesy były charakterystyczne także dla podobnych skupisk w innych krajach satelickich Kremla.

W rozważaniach dotyczących pierwszych lat powojennych w dziejach Polaków w Czechosłowacji, przy omawianiu szerszego dyplomatycznego tła, skorzystano przede wszystkim z klasycznej już dziś – bo takie określenie jest tutaj najwłaściwsze – i wciąż aktualnej poznawczo, wymienionej wcześniej zwartej pracy M. K. Kamińskiego oraz z pracy J. Friedla, a także z fragmentów prac zwartych K. Kaplana, A. Kastorego, W. Materskiego⁶. Dzięki tym pozy-

3 Zob. omówienia stanów badań: K. Nowak: *Zaolzie w historiografii polskiej po 1989 roku*. W: *Slezsko w dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*. Ed. M. Borák. Opava 1998, s. 349, 354–355; M. Borák: *Stav a perspektivy výzkumu dějin polské národnostní menšiny v ČSR (ČR)*. W: *Polacy na Zaolziu. 1920–2000. Poláci na Těšínku. Zbiór referatów z konferencji naukowej, która odbyła się 13.–14.10.2000 w Czeskim Cieszynie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané ve dnech 13.–14.10.2000 v Českém Těšíně*. Red. J. Szymczek. Český Těšín 2000, s. 39–46; R. Baron: *Polsko-české / československé vzťahy a polská menšina v zahraničí (stav bádání na počátku 21. století)*. W: *Obraz konfliktů między narodami słowiańskimi w XIX i XX wieku w historiografii*. Pod red. I. Stawowy-Kawki. Kraków 2007, s. 89–93; R. Baron: *Między Polską a Czechami. W optyce historyka z Brna*. Toruń 2009 (rozdział: *Wzajemne stosunki u progu współczesności. Stan badań na początku XXI wieku*, s. 119–125). Por. M. Borák: *Očima Poláků. Historie a současnost československo-polských vzťahů a polská menšina v Československu v zrcadle polského tisku na Těšínském Slezsku v letech 1989–1992*. Opava 2010.

4 Dotyczy to przede wszystkim pracy M. K. Kamińskiego: *Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945–1948*. Warszawa 1990. Na temat jej losów zob. M. K. Kamiński: *Moje doświadczenia z komunistycznym aparatem represji wymierzonym w słowo pisane*. W: *Cenzura w PRL. Relacje historyków*. Oprac. Z. Romek. Warszawa 2000, s. 113–119.

5 Zob. zwłaszcza publikację autorów zaolziańskich T. Siwka, S. Zahradnika, J. Szymczka: *Polską narodni menšina w Československu 1945–1954*. Praha 2001.

6 J. Friedl: *Vzťahy mezi Československem a Polskem v letech 1945–1949*. W: Z. Jirásek, J. Friedl: *Rozpačité spojení. Československo-polské vzťahy v letech 1945–1949*. Praha 2008, s. 11–339; K. Kaplan: *Poválečné Če-*

cjom, wraz z kilkoma nowymi edycjami źródłowymi⁷, większość aspektów stosunków między Warszawą a Pragą, jak i ogólnej polityki mniejszościowej Czechosłowacji w pierwszych powojennych latach nie zalicza się już do kategorii „białych plam”. Przydatne były również fragmenty publikacji T. Marcza o problemie polskiej granicy zachodniej w polityce Warszawy w latach 1945–1950⁸. Przy rekonstrukcji zagadnień dotyczących problemów samej społeczności polskiej w tym okresie skorzystano, oprócz wspomnianych edycji źródłowych i fragmentów pracy T. Siwka, S. Zahradnika i J. Szymeczka, także z pracy zwartej J. Szymeczka o niektórych kwestiach wyznaniowych w latach 1945–1950 oraz z artykułów H. Godulskiego i J. Goclona o zaolziańskich latach 1945–1947⁹. Na szczególną uwagę zasługuje wartościowe, lecz wymagające wnikliwej krytyki opracowanie wspomnieniowe S. Mrowczyka na temat polskiej konspiracji wojskowo-politycznej tym okresie¹⁰. Cennych informacji na temat problemów Polaków z czechosłowackim wymiarem sprawiedliwości dostarczyła praca M. Borąka¹¹. Skorzystano także, po przeprowadzeniu odpowiedniej selekcji ładunku ideologicznego, z artykułów wydanych przed 1989 r. (zwłaszcza V. Plačka¹²), czyli takich, które w mniejszym lub większym stopniu składają się na lansowany wówczas określony model polityki historycznej i mniejszościowej.

Przy tematyce dotyczącej kolejnych okresów historycznych uwzględniono przydatne fragmenty obciążonych komunistyczną ideologią, czeskich artykułów wydanych przed 1989 r., zwłaszcza D. Gawreckiego i V. Plačka, jak również rezultaty czeskich badań socjologicznych, mimo iż ich celem było wykazanie politycznie trafnych wyborów mniejszości polskiej po II wojnie światowej oraz jej zadowolenia z życia w nowym ustroju społecznym. Wykorzystano także fragmenty dawniejszych monografii działaczy mniejszości polskiej na temat jej dorobku organizacyjnego. Z prac wydanych w PRL skorzystano głównie z fragmentów artykułów: J. Chlebowczyka, K. Fiedora oraz W. Osajdy¹³.

skoslovensko. Československo 1945–1948. Národy a hranice. Mnichov 1985 (W 1990 r. praca ukazała się w Pradze jako *Pravda o Československu*, bez zmian w treści); K. Kaplan: *Československo v poválečné Evropě.* Praha 2004; A. Kastory: *Rewanż za Monachium. Z dziejów czechosłowackiej polityki wobec sąsiadów w latach 1945–1947.* Kraków 1996; W. Materski: *Dyplomacja Polski „lubelskiej”. Lipiec 1944 – Marzec 1947.* Warszawa 2007. Skorzystano także z artykułu K. Kaplana: *Moskevská jednání o Těšinsku v červnu 1945 (komentované dokumenty).* „Časopis Slezského zemského muzea”. Serie B. 2001, Č. 1, s. 35–73.

7 W stronę Odry i Bałtyku. Wybór źródeł (1795–1950). Red. W. Wrzesiński. Tom IV: *Od Poczdamu do Zgorzelca (1945–1950).* Wybór i oprac. T. Marczak. Wrocław – Warszawa 1991; *Stát, cirkěv a národ v československé části Těšínského Slezska (1945–1953).* Ed. J. Szymeczek. Bibliotheca Tessinensis II. Series Bohemica 1. Český Těšín 2004; *Zaolzie w świetle sztyrogramów polskiej placówki dyplomatycznej w Pradze oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych (1945–1949).* Wyd. J. Friedl. Bibliotheca Tessinensis III. Series Bohemica 2. Czeski Cieszyn 2007; *Státní politika vůči polské menšine na Těšinsku v letech 1945–1949. Výběrová edice dokumentů.* Ed. J. Friedl. Bibliotheca Tessinensis V. Series Bohemica 3. Praha- Český Těšín 2011.

8 T. Marczak: *Granica zachodnia w polskiej polityce zagranicznej w latach 1944–1950.* Wrocław 1995.

9 J. Szymeczek: *Augsburski Kościół ewangelicki w czechosłowackiej części Śląska Cieszyńskiego w latach 1945–1950.* Cieszyn 2008; H. Godulski [K. Nowak]: *Na Zaolziu. 1 maja 1945 – marzec 1947.* „Zeszyty Historyczne” 1990, Z. 91, s. 37–54; J. Goclona: *Sytuacja ludności polskiej na Zaolziu w latach 1945–1947 – w relacjach polskich działaczy niepodległościowych Śląska Cieszyńskiego.* „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” 1996, Historia 33, s. 93–120.

10 S. Mrowczyk: *Sztab zaolziański. Wspomnienia z działalności grupy powołanej w 1945 r. mającej poczynić przygotowania do przejęcia Zaolzia przez Polskę.* „Przeгляд Historyczny” 2002, Z. 2, s. 211–236.

11 M. Borák: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948).* Ostrava 1998.

12 Zob. np. V. Plaček: *Těšínsko po uzavření československo-polské smlouvy.* „Slezský sborník” 1967, Č. 1, s. 1–19; č. 2, s. 171–176; V. Plaček: *Otázka polské národní menšiny na Těšinsku před uzavřením československo-polské spojenecké smlouvy.* „Slezský sborník” 1971, Č. 3, s. 225–238.

13 D. Gawrecki: *Tisk v severomoravském kraji o národnostní otázce (říjen 1973 – duben 1975).* „Slezský sbor-

Z czeskich prac wydanych po 1989 r. skorzystano z drobnych popularyzatorskich szkiców V. Plačka oraz M. Plačkovej na temat kilku ważnych momentów w dziejach polskiej społeczności, choć bazują one wyłącznie na czeskich archiwaliach regionalnych. Lepiej jest w przypadku rozważań słowackiego historyka J. Marušiaka na temat problemów Polaków z władzami czechosłowackimi w II połowie lat 50. Pewne informacje zaczerpnięto także z czeskich artykułów poświęconych reakcji władz czechosłowackich w Ostrawie na przełom 1956 roku, głównie Z. Jiráska¹⁴.

Nie licząc publikacji pojedynczych źródeł, drobnych opracowań przyczynkarskich z lat 90¹⁵, oraz fragmentów niewielkiej publikacji socjologicznej J. Kowalczyk analizującej przemiany wśród Polaków w Czechosłowacji w okresach przełomów politycznych w świetle prasy¹⁶, w Polsce dopiero po 2000 r. ukazało się drukiem kilka bardziej interesujących dla niniejszych rozważań materiałów. Chodzi tutaj m.in. o niewielkie edycje źródłowe – poświęcone opinii konsulów PRL w Ostrawie o rodakach w Czechosłowacji, stosunkowi władz czechosłowackich do Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego, od lat 50. jedynej polskiej organizacji w Czechosłowacji, działalności polskiej Służby Bezpieczeństwa wobec mniejszości polskiej podczas Praskiej Wiosny i zainteresowaniu władz PRL tą grupą rodaków w latach 1957–1967¹⁷

nik” 1975, Č. 4, s. 241–260; V. Plaček: *K otázce výzkumu polské národnosti na Ostravsku po roce 1945.* W: *Národnostní otázka v Československu (po roce 1918).* Red. M. Gawrecká, E. Malá. Opava 1989; G. Sokolová a kol.: *Současný rozvoj národnostních kultur na Ostravsku. (Výsledky sociologického výzkumu v okresech Frýdek-Místek a Karviná).* Ostrava 1978. [w ramach serii: *Průmyslové oblasti*, t. 6.]; G. Sokolová a kol.: *Soudobové tendence vývoje národnosti v ČSSR.* Praha 1987; *Etnické procesy v ČSSR. Polské etnikum.* Sborník referátů ze semináře, uspořádaného Ústavem pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze, dne 2. června 1988. Nr 1, s. 181–193; K. Fiedor: *Z dějin polského školnictva i života kulturalno-ošwiatowego na Zaolziu w latach 1945–1975 w świetle „Zwrotu”.* W: *Z zagadnień oświaty i wychowania w Polsce i na Zaolziu.* Acta Universitatis Wratislaviensis. No 495. Historia XXXII. Wrocław 1980, s. 143–199; W. Osajda: *Polityka państwa czechosłowackiego i KPCz wobec polskiej narodowości w latach 1945–1970.* „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego” 1986, Z. 2, s. 69–84.

14 V. Plaček: *K otázce sjednocení české a polské mládeže na Těšinsku na počátku 50. let našeho století.* „Vlastivědné listy” 1990, Č. 1, s. 111–114. Z artykułów M. Plačkovej zob.: *Pavel Ciešlar a jeho platforma. (K polské otázce na Těšinsku na počátku 50. let).* „Vlastivědné listy” 1995, Č. 2, s. 5–7; *Zneužití tzv. cieslarovštiny na cestě k „začleňování” polských spolků do komunistického systému na počátku 50. let.* „Vlastivědné listy” 1997, Č. 2, s. 15–17; *Předvolební taktizování v česko-polských vztazích na Těšinsku v roce 1954.* „Vlastivědné listy” 1998, Č. 2, s. 12–16; J. Marušiak: *Represje wobec ludności polskiej na Zaolziu w związku z wydarzeniami 1956 roku.* W: *Między przymusową przyjaźnią a prawdziwą solidarnością. Czesi – Polacy – Słowacy 1938/9–1945–1989.* Część II. Pod. red. P. Błażka, P. Jaworskiego, L. Kamińskiego. Warszawa 2009, s. 63–80. (W wersji skróconej zob. *Polacy na Zaolziu w drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX wieku.* „Zwrot” 2005, Nr 3, s. 10–17; nr 4, s. 14–18; nr 5, s. 17–25); Z. Jirásek, P. Bulin, P. Kaciř, J. Šindelka: *Rok 1956 a Ostravsko.* „Časopis Slezského zemského muzea”. Serie B. 1993, Č. 2, s. 169–177; Z. Jirásek: *K průběhu roku 1956 v ostravském kraji.* Časopis Slezského zemského muzea”. Serie B. 1997, Č. 1, s. 85–95.

15 Zob. np. artykuły K. Nowaka: *Z zaolziańskich raportów do Jakuba Bermiana.* „Pamiętnik Cieszyński” 1993, T. 6, 104–113; K. Nowak: *Jeszcze o sprawie Cieślara.* „Pamiętnik Cieszyński” 1998, T. 13, s. 59–63; K. Nowak: *Z problematyki narodowościowej Zaolzia po 1948 roku.* W: *Ojczyzna wielka i mała. Księga pamiątkowa wydana okazji 40-lecia Oddziału PTH w Cieszynie.* Pod red. I. Panica. Cieszyn 1995, s. 215–222.

16 Kowalczyk: *Po drugiej stronie Olzy. Przemiany zasad samookreślenia polskiej ludności Śląska Cieszyńskiego w świetle prasy.* Warszawa 1992.

17 *Zaolzie w opiniach konsulów polskich (1948–1960). Raporty dyplomatyczne.* Do druku przyg. K. Nowak. Acta Historica Silesiae Superioris. T. XIII. Cieszyn 2003; *Władza a PZKO. Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w polityce i opinii władz czechosłowackich 1947–1969.* Do druku przyg. K. Nowak. Acta Historica Silesiae Superioris. T. XIV. Cieszyn 2004; *„Podhale” na Zaolziu. Służba bezpieczeństwa wobec zaolziańskiej „Praskiej Wiosny”. Wybór dokumentów z lat 1968–1969.* Do druku przyg. K. Nowak. Acta Historica Silesiae Superioris. T. XVII.

oraz o cenne pozycje wspomnieniowe, zebrane w ramach projektu warszawskiego Ośrodka „Karta”: XX wiek na Zaolziu¹⁸. Bardzo przydatne okazały się, dotyczące 1957 r., niektóre informacje z serii źródłowej *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne*¹⁹ oraz informacje z czeskiej serii o latach 1967–1970²⁰. Wykorzystano artykuł poświęcony aktywności na polu mniejszościowym polskiego konsulatu w Ostrawie w końcu lat 40. oraz artykuł o tzw. platformie Cieślara, którą przybliżył dodatkowo G. Gąsior²¹. W problematykę opinii władz PRL o rodakach w Czechosłowacji po Polskim Październiku 1956 r. cenny wkład wniósł R. Skobelski, a w okresie Praskiej Wiosny Ł. Kamiński²². Na uwagę zasługują niektóre fragmenty wspomnianej publikacji zwartej trzech autorów zaolziańskich z 2001 r., którzy próbują przedstawić najważniejsze momenty w dziejach swoich ziomeków także po 1948 roku. Pożyteczne były i inne ich publikacje, ukazujące dorobek Polaków w Czechosłowacji, kwestie statystyczne, demograficzne i odnoszące się w fragmentach również do problematyki politycznej.

Drobny, ale przydatny materiał faktograficzny uzyskano wreszcie z licznych fragmentów niewymienianych w tym miejscu regionalnych i lokalnych opracowań popularyzatorskich, głównie okolicznościowych, oraz drukowanych w prasie mniejszościowej (zwłaszcza przez S. Zahradnika), które zawierają niekiedy trudno dostępne, bo pozostające często tylko w zbiorach prywatnych, dokumenty. Z tych samych publikacji pozyskano materiał wspomnieniowy, przede wszystkim cykl J. Rusnoka.

W celu przybliżenia szerszej polityki narodowościowej w komunistycznej Czechosłowacji wykorzystano fragmenty cennego opracowania R. Petráša²³.

Dla niezbędnego ukazania roli mniejszości polskiej na tle szerszych aspektów stosunków polsko-czechosłowackich i minionej epoki historycznej przydatne były dodatkowo fragmenty wydanej w 1985 r. edycji źródeł do ich dziejów w latach 1944–1960 i nowszej edycji dokumentów na temat działań Służby Bezpieczeństwa wobec Praskiej Wiosny²⁴. Cenną pomocą okazało

Cieszyn 2005; Polska a Zaolzie (1957–1967). Po „Polskim Październiku” a przed „Praską Wiosną”. Wybór dokumentów. Do druku przyg. K. Nowak. Acta Historica Silesiae Superioris. T. XIX. Cieszyn 2006.

18 Zaolzie. Polsko-czeski spór o Śląsk Cieszyński 1918–2008. Koordynator projektu G. Gąsior, Oprac. red. A. Knyt. Warszawa 2008.

19 *Polskie dokumenty dyplomatyczne: 1957*. Red. K. Ruchniewicz, T. Szumowski, współpraca P. Długolecki. Warszawa 2006.

20 *Občanská společnost 1967–1970. Sociální organismy a hnutí Pražského jara*. Ed. J. Pecka, J. Belda, J. Hoppe. Díl 2. Sv.2. Prameny k dějinám Československé krize 1967–1970. Praha-Brno 1998.

21 K. Nowak: Stefan Wengierow i Matej Andráš – konsulowie „mniejszościowi” początków komunizmu. W: *Polska między Wschodem a Zachodem*, T. II: W kręgu polityki zagranicznej. Pod red. A. Szczepańskiej, H. Walczaka i A. Wątor. Toruń 2008, s. 195–209. G. Gąsior: Platforma Cieślara – kwestia narodowościowa na Zaolziu w okresie stalinowskim. „Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2005, T. XI, s. 143–166.

22 Z prac R. Skobelskiego zob.: Wpływ polskiego października 1956 r. na sytuację polskiej mniejszości narodowej na Zaolziu w latach 1957–1959 (w świetle materiałów polskich). „Studia Śląskie” 2004, T. 63, s. 91–108; R. Skobelski: *Polski październik 1956 roku a polityka władz czechosłowackich wobec polskiego szkolnictwa mniejszościowego na Zaolziu w latach 1957–1959*. „Rocznik Lubuski” 2004, T. 30, Cz. 1, s. 155–164; R. Skobelski: *Położenie mniejszości polskiej na Zaolziu w drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX w.* W: *Między przymusową przyjaźnią...*, s. 81–92; Ł. Kamiński: *Mniejszość polska w CSRS w 1968 roku w oczach władz PRL*. W: *Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX wieku dedykowane Profesorowi Wojciechowi Wrzesińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Pod red. S. Ciesielskiego, T. Kulak, K. Ruchniewicz, J. Tyszkiewicz. Toruń 2004, s. 136–146.

23 R. Petráš: *Menšiny v komunistickém Československu. Právní a faktické postavení národnostních menšin v českých zemích v letech 1948–1970*. Praha 2008. (Problemy Żydów i Romów-Cyganów ze względu na odrębną specyfikę nie będą w niniejszej pracy raczej wspominane).

24 *Dokumenty i Materiały do historii stosunków polsko-czechosłowackich*. T. 1: 1944–1960. Cz. 1: 1944–1948; cz. 2: 1948–1960. Red. W. Balcerak. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985; *Operacja „Podhale”. SB wobec wydarzeń w Czechosłowacji 1968–1970*. Wstęp, wybór i oprac. Ł. Kamiński, G. Majchrzak. Warszawa 2008.

się szersze omówienie przemian w Czechosłowacji w pierwszych latach komunizmu K. Kaplana, porównanie obu krajów w latach 1948–1956 Z. Jiráska i A. Malkiewicza, fragmenty pracy A. Szczepańskiej o stosunkach polsko-czechosłowackich w latach 1948–1968, publikacja o polityce PRL wobec państw socjalistycznych w latach 1956–1970 R. Skobelskiego, monografia Praskiej Wiosny P. Kwapisa, publikacja L. Pajórka o stosunku władz PRL do tego wydarzenia, praca zbiorowa o Polsce i Czechosłowacji w tym okresie oraz publikacje J. Rychlika o problemach ruchu granicznego i stosunkach czesko-słowackich w latach 1945–1992²⁵. Wykorzystano także artykuł na temat zarysu stosunków między obu krajami po 1956 r. T. Marcza i podobny artykuł Ł. Kamińskiego, artykuł J. Goclona o układzie granicznym z 1958 r., artykuł czeskich historyków I. Lukesa i K. Siebera o stosunku Czechosłowacji do Polskiego Października 1956 r.²⁶. Odnośnie do lat 80. skorzystano z opracowania A. Kobusa i artykułu G. Majewskiego²⁷. Przydatne było również kalendarium polsko-czechosłowackich oficjalnych kontaktów politycznych, gospodarczych i kulturalnych w latach 1944–1989²⁸.

Praca bazuje przede wszystkim na materiale źródłowym archiwalnym. Brak wcześniejszego zainteresowania badaczy znaczną jego częścią, niezbędną do całościowej rekonstrukcji dziejów Polaków w komunistycznej Czechosłowacji, a także fakt, że niektóre z tych materiałów zostały udostępnione po raz pierwszy dopiero w trakcie pisania niniejszej pracy, spowodowały, iż w wielu przypadkach zaistniała potrzeba przeprowadzania badań materiałów jeszcze nieopracowanych. Co więcej, niektóre z odwiedzanych placówek archiwalnych oraz stron internetowych zawierających cenne informacje były tworzone lub reorganizowane dopiero w trakcie prac nad niniejszą publikacją, co powodowało liczne utrudnienia.

Najwięcej przydatnego materiału uzyskano w archiwum opawskim w Republice Czeskiej, który obejmuje przede wszystkim akta okręgowych (wojewódzkich)²⁹ organów partii komu-

25 K. Kaplan: *Nekrvavá revoluce*. Praha 1993; 36 Z. Jirásek, A. Malkiewicz: *Polska i Czechosłowacja w dobie stalinizmu (1948–1956)*. Studium porównawcze. Warszawa 2005; A. Szczepańska: *Warszawa - Praga 1948–1968. Od nakazanej przyjaźni do kryzysu*. Szczecin 2011; R. Skobelski: *Polityka PRL wobec państw socjalistycznych w latach 1956–1970*. Współpraca – napięcia – konflikty. Poznań 2010; R. Kwapis: *Praska Wiosna*. Toruń 2004; L. Pajórek: *Polska a „Praska Wiosna”. Udział Wojska Polskiego w interwencji zbrojnej przeciwko Czechosłowacji w 1968 roku*. Warszawa 1998; *Wokół praskiej wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*. Red. Ł. Kamiński. Warszawa 2004; J. Rychlik: *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848–1989*. Praha 2007; J. Rychlik: *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945–1992*. Bratislava 1998.

26 T. Marczak: *Od „polského října” k pražskému jaru. Hlavní problémy v polsko-československých vztazích v letech 1956–1968*. W: *Mezi dvěma transformacemi. Československo a Polsko v letech 1947 (1948) – 1989. Od transformacji do transformacji. Polska a Czechosłowacja w latach 1947 (1948) – 1989*. Red. J. J. Bruski, E. Maur, M. Pulaski, J. Valenta. Praha 2001, s. 173–181; Ł. Kamiński: *Od kryzysu do kryzysu. Przyczynek do dziejów stosunków PRL – CSRF w latach 1956–1970*. W: *Między Październikiem a Grudniem. Polityka zagraniczna doby Gomułki*. Pod red. K. Ruchniewicz, B. Szaynok i J. Tyszkiewicz. „Wrocławskie Studia z Polityki Zagranicznej” 2005, T. II, s. 121–136; J. Goclon: *Umowa między Polską a Czechosłowacją zawarta 13 VI 1958 r. w sprawie ostatecznego wytyczenia granicy państwowej – przesądzająca los Zaolzia*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego” 1998, Historia 35, s. 117–134; I. Lukes, K. Sieber: *Pies, który nie szczekał. Czechosłowacja a wydarzenia w Polsce w 1956 roku*. W: *Polski Październik 1956 w polityce światowej*. Pod red. J. Rowińskiego. Warszawa 2006, s. 145–165.

27 A. Kobus: *Czechosłowacja wobec narodzin, rozwoju i delegalizacji „Solidarności” (1980–1982)*. Toruń 2006; G. Majewski: *Karkonosze – miejsce spotkań i akcji opozycji polsko-czechosłowackiej (1978–1988)*. „Rocznik Jeleniogórski” 2004, T. XXXVI, s. 25–36.

28 *Informator o stosunkach polsko-czechosłowackich 1944–1989*. Oprac. M. Wilk, Z. Kacpura. Warszawa 1991.

29 Chodzi o urzędy i władze tzw. ziemskie (*zemské*), od 1949 r. tzw. krajowe (*krajské*). Na skutek polsko-czeskich podobieństw językowych pojęcie „krajowy” będzie tłumaczone, bez popelniania merytorycznego błędu, jako „okręgowy”. W przypadku nazw miejscowości w niniejszej pracy w języku polskim podaje się te nazwy miast i gmin, które miały swoje historyczne bądź tradycyjne polskie brzmienia, zwłaszcza na pograniczach. Określenie „wybór” tłumaczy się jako „komitet” w odniesieniu do partii a jako „rada” w odniesieniu do tzw. rad narodowych.

nistycznej (KO KPC), ziemskiego samorządu (ZRN) od 1949 r. okręgowej tzw. rady narodowej (ORN), jak i w placówce archiwalnej MSZ w Warszawie oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (głównie akta KC PZPR). W przypadku archiwum MSZ należy jednak podkreślić spore ubytki w dokumentach, co po części rekompensują jednakże ich kopie przekazywane przez dyplomatów do KC PZPR. Wartość zachowanej w archiwum MSZ dokumentacji pozwala jednak na odkrycie wielu interesujących i tylko na pozór nieistotnych aspektów aktywności służb zagranicznych PRL, nawet po wzięciu nawiasu na towarzyszące im kwestie ideologiczne i dokonaniu w związku z tym niezbędnej krytyki. Wiele cennego materiału dotyczącego aktywności mniejszości polskiej uzyskano też w niedawno utworzonym w Czeskim Cieszynie archiwum Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego oraz Ośrodka Dokumentacyjnym Kongresu Polaków w Republice Czeskiej. Skorzystano ponadto z przechowywanych w praskim Archiwum Narodowym akt KC KPC i kilku resortów ministerialnych oraz z cennych dokumentów inwigilacji społeczeństwa czeskiego i polskiego znajdujących się w Archiwum Służb Bezpieczeństwa w Pradze i Brnie-Kanicach. Podobny materiał, dotyczący z kolei prawie wyłącznie okresu Praskiej Wiosny, pozyskano z akt zgromadzonych w katowickim oddziale Instytutu Pamięci Narodowej.

Istotne poznawczo okazały się także źródła zgromadzone w Dziale Zbiorów Specjalnych Książnicy Cieszyńskiej, Dziale Rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Archiwum Państwowym w Katowicach (głównie akta KW PZPR) oraz jego cieszyńskim oddziale (Polski Związek Zachodni, Spuścizna Emanuela Guziura). Nowy i cenny materiał pozyskano z archiwum emigracyjnego Instytutu Literackiego w podparyskim Maisons-Laffitte (korespondencja Pawła Kubisza z Jerzym Giedroyciem). Niezbędnym uzupełnieniem bazy dokumentacyjnej były kwerendy w praskim archiwum resortu spraw zagranicznych – także dla okresu po 1947 r., archiwach w Karwinie i Frydku-Mistku (akta lokalnych struktur KPC i rad narodowych), oddziale warszawskim IPN (głównie wywiad wojskowy w 1945 r.) i archiwum oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Cieszynie (protokoły z zebrań oddziału). Sięgnięto również do wiążących się z powojennymi sprawami polsko-czechosłowackimi materiałów z archiwów w Krakowie oraz słowackiej Bytčy. Skorzystano wreszcie z kilku cennych archiwów prywatnych, zawierających zwłaszcza wspomnienia oraz nieznaną szerzej dokumentację. Sięgnięto także po oficjalną internetową bazę archiwalną czeskiego Archiwum Służb Bezpieczeństwa i parlamentu Republiki Czeskiej. Cennym uzupełnieniem są także relacje mniejszościowych działaczy polskich uzyskane dzięki projektowi *XX wiek na Zaolziu* Ośrodka „Karta”, złożone w formie kopii w ODKP w Czeskim Cieszynie, jak i zebrań przez Autora niniejszej publikacji. Ponadto wartościowa okazała się współczesna tematyka prasa, zwłaszcza polska w Czechosłowacji.

Rozdział pierwszy, poprzedzony krótkim omówieniem kwestii teoretycznych, streszcza genezę i problematykę mniejszości polskiej w latach 1920–1938, analizuje brzemienne w różnorodności skutki problem przynależności tej zbiorowości do Polski (1938–1939), a następnie hitlerowskich Niemiec (1939–1945) i związane z tym nacjonalistyczne dziedzictwo. Z wykorzystanej w nim literatury wynika, że stan badań dotyczących losów omawianej społeczności do 1945 r. jest pod wieloma względami zadowalający. Niniejsza praca wzbogaci więc go o kolejne dekady.

Z kolei potrzeba dogłębnej analizy problematyki ludności polskiej w Czechosłowacji w rozdziale drugim, obejmującym lata konfliktu granicznego 1945–1947, omówionego już niejednokrotnie w literaturze, jest motywowana zarówno wieloma towarzyszącymi temu okresowi, istotnymi dla omawianej zbiorowości wydarzeniami, jak również istnieniem wielu luk, nieścisłości i uproszczeń w dotychczasowych prezentacjach jej losów. Dotyczy to zwłaszcza po-

staw i aktywności Polaków podczas kolejnego zatargu granicznego. Rozdział ten stanowi więc swoisty suplement do dotychczasowych opracowań. Poza tym w specyficznym pod wieloma względami dla dziejów tej części Europy okresie pierwszych lat powojennych tkwi geneza wielu związanych z późniejszą problematyką mniejszościową zjawisk, co dotyczy także czechosłowackich Polaków. Rozważania są poprzedzone przybliżeniem poglądów komunistów na kwestie narodowościowe. Fragment ten, wraz z zaprezentowanymi na początku pierwszego rozdziału kwestiami teoretycznymi stanowi też największą modyfikację pierwszego wydania niniejszej pracy, w którym sprawy teoretyczne i dzieje polityki mniejszościowej zostały wyodrębnione w osobnym, wstępnym rozdziale. Inne, dokonane w drugim wydaniu pracy zmiany obejmują głównie odniesienia do kilku nowych publikacji, doprecyzowanie kilku informacji, oraz kilka nowych wniosków i spostrzeżeń w zakończeniu³⁰.

Podstawą układu chronologicznego i chronologiczno-problemowego następnych rozdziałów nie jest – jak w przypadku okresu międzywojennego – periodyzacja polsko-czechosłowackich stosunków politycznych, lecz ogólnie stosowane w krajach satelickich ZSRR cezurzy związane z kolejnymi odwilżami i kryzysami politycznymi, które decydowały również o kierunkach ich wewnętrznej i zewnętrznej polityki. Rozważania prowadzone są też według pewnego klucza: najpierw przedstawia się samą mniejszość w poszczególnych okresach, jej sytuację, ewolucję jej aktywności i postaw, stosunku do czeskich sąsiadów i kraju macierzystego, a następnie – przy uwzględnieniu obowiązującego na danym etapie modelu polityki narodowościowej – prezentowany jest problem mniejszości polskiej w stosunkach między obu państwami lub jedynie problem tej społeczności w polityce Czechosłowacji lub Polski (z nielatwymi do uchwycenia w dostępnych archiwaliach czy prasie niezależnymi opiniami tzw. przeciętnych obywateli na temat tej zbiorowości), jeśli nie był on w danym okresie podmiotem lub przedmiotem w tych stosunkach. Taka konstrukcja pracy wydała się najodpowiedniejsza dla realizacji wyznaczonych celów badawczych.

Autor pragnie serdecznie podziękować Sylwestrowi Fertaczowi, Jiřiemu Friedlowi, Ryszardowi Kaczmarkowi, Andrzejowi Kastoremu, Tadeuszowi Marczakowi, Stanisławowi Senftowi ze cenne uwagi przydatne podczas przygotowywania niniejszej pracy. Autor pragnie także podziękować osobom, które zgodziły się udzielić relacji związanych z tematyką pracy oraz pomóc w zebraniu materiału archiwalnego; dziękuje przyjaciółom na Zaolziu, w Pradze, pracownikom archiwów i bibliotek, Instytutowi Literackiemu w Maisons-Laffitte pod Paryżem, pracownikom Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego za wszelką okazaną pomoc. Szczególne podziękowania Autor składa najbliższej rodzinie za cierpliwość i wyrozumiałość.

³⁰ Por. K. Nowak: *Mniejszość polska w Czechosłowacji 1945-1989. Między nacjonalizmem a ideą internacjonalizmu*. Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Cieszynie, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Cieszyn-Katowice 2010, ss. 663. Wyd. I. ISBN 978-83-88204-28-9.

POLISH MINORITY IN CZECHOSLOVAKIA (1945–1989) BETWEEN NATIONALISM AND THE IDEA OF INTERNATIONALISM

Among the best known border conflicts in Central–Eastern Europe after WW I is the Polish – Czechoslovak dispute over Teschen Silesia. As the result in 1920 Polish minority in Czechoslovakia was established inhabiting mainly up to now the Czech–Polish border area called Zaolzie (Olsalad) – the western part of Teschen Silesia. This book describes the situation of this minority in the years 1945–1989, that is in the communist period.

During the new Polish–Czechoslovak border conflict in the years 1945–1947 a lot of Polish people from Zaolzie wanted incorporation into Poland which was not realized. When it ended in the result of Stalin's pressure, the problem of Polish minority was presented in the signed by both countries protocol of 10 March 1947 – an annex to the political agreement. Poles in Czechoslovakia and Czechs and Slovaks in Poland were to have assured freedom of cultural development. A lot of Poles supported the Czech communists who, as the only ones among the Czech political parties, promised them equal rights. Yet, these were only promises calculated to ensure the support to communists against democratic opposition. After the communists seized the power in February 1948 the attitude of the Czech authorities to national minorities was regulated by the communist ideology. It excluded granting rights to minorities as separate groups of citizens, it prohibited activities in minorities of political organizations, running independent businesses, having private education. There could only be one cultural organization financed by the state. In 1947 Polish Cultural–Educational Association was established in Czechoslovakia.

The problem of national minorities officially did not exist in the relations among communist countries. The main ideological rule in a communist country police towards national minorities was the so called *internationalism*, brought down by communists to economic problems. Socialism was to eliminate the danger of assimilation. According to Lenin, nations were supposed to merge into one nation speaking one language. In fact, such ideology in Zaolzie led to administrative assimilation, therefore to the continuation of the Czech policy towards the Polish minority before 1938. In 1950 it provoked the Polish communist Paweł Cieślak to put forward a proposal of re–Polonization of Zaolzie – in the past the region with the Poles' domination. The Czech authorities responded to it with the elimination of the independent Polish Youth Sports Movement, in result of which from 1952 the Polish Cultural–Educational Association was the only organization of the Polish minority in Czechoslovakia. Yet, this association was not able to represent Poles before the authorities, as such a role could be played only by a communist party.

After the fall of Stalinism in 1956 Poland started to be interested in problems of Poles in Czechoslovakia. It did not get a sympathetic response from Czechoslovakia. Among Poles there appeared the so called theory of two homelands (Czechoslovakia as the material homeland of Poles, while Poland – the spiritual one). Czechoslovakia discredited this theory and limited contacts of the Polish minority with Poland.

A thaw in the situation of national minorities in Czechoslovakia took place during the so called Prague Spring in 1968. The Polish youth organizations were re–established. The government of Czechoslovakia started works on the statute for national minorities (Poles, Hungarians, Ukrainians, Germans) and on creating the Czech and Slovak Federation. The communist government in Poland protested against the engagement of the Polish minority into political changes. After the invasion of the Warsaw Pact in 1968 of Czechoslovakia the Polish authorities banned from Poland the most active leaders of the Polish minority, who supported the democratic reforms. The Polish minority, similarly to the Hungarian minority, were against the invasion of Czechoslovakia.

From 1969 in Czechoslovakia there was the so called normalization, that is the repair of the Prague Spring political damage and the escalation of repressions of then reform supporters. A lot of Poles lost their jobs and such a situation lasted to the fall of communism in 1989.

In the years 1980–1989 the roles changed. Now Czechoslovakia attacked Poland for the independent movement “Solidarność” (Solidarity), which came into existence in 1980. The Czechoslovak authorities were afraid of the influence of the situation in Poland on the Polish minority. The surveillance of Poles by the Czech Secret Police increased. At the end of 1981 the Czech government closed the border with Poland for the next years. A few well–known Poles in Zaolzie lost their jobs because of sympathies to the political changes in Poland.

Till the end of communism the Polish government was afraid of discussing with Czechoslovakia about the Poles in their country. For many years the Czech authorities did not allow cultural contacts between the Polish minority and the Polish state. Nobody remembered the decisions of the document dated 10 March 1947. In the new Polish–Czechoslovak pact from 1967 minorities were not mentioned.

In practice, for the Polish minority in Czechoslovakia *internationalism* meant assimilation. The communist ideology dictated to accelerate artificially national processes in the name of building socialism. Within forty years the number of Poles in Czechoslovakia decreased twofold, which could not be the result of natural assimilation. The Polish minority was reduced to the role of an ethnical group. Communists avoided using the name “the Polish national minority, replacing it with the term” Czechoslovak citizens of Polish nationality”. In fact, for the Czech authorities Poles were mainly the labour force for steel–works or iron–works and coal–mines.

Internationalism, as an ideology opposed by communists to *nationalism*, in Zaolzie and many other borderlands in Middle–Eastern Europe, remained only in the sphere of an idea. Efforts to put it into practice resulted in sanctioning administrative assimilation. The Czech–Polish *nationalism* did not disappear.

The term *nationalism* in Middle–Eastern Europe had and still has mainly negative connotations. The situation of the Polish minority in Czechoslovakia in the years 1945–1989 may be an example of functioning of national minorities in borderlands in communist times.

INDEKS OSOBOWY *

A

Adamec Ladislav 462, 532
 Adamecki Teofil 79, 118
 Adamski Wiesław 550
 Adamus Alois 44
 Adamus Jan 195
 Adamus Józef 288
 „Aleksander“, informator SB 438, 537, 538
 „Aleš“, informator StB 437, 441, 513, 514, 515, 519, 521, 522, 525
 Andraš Matej 187, 245
 Andrzejewski Jerzy 420
 „Arthur“, informator StB 513
 Asnyk Adam, poeta 472

B

Babilon Bronisława 476, 479
 Babisz Rudolf 112
 Babiuch Edward 505
 Babka Antoni 196
 Babel Izaak 431
 Bacewicz Grażyna 346
 Badura Józef 35
 Bajorek Franciszek 35, 47, 58, 94, 525, 559
 Balajan Halik 79, 81
 Balajka Bohuś 266
 Balcerak Wiesław 543
 Balon Franciszek 529
 Balon Józef 35
 Baranek Rudolf 59
 Bareš Gustáv 224, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 288, 290, 293
 Bartosz Jan 149
 Bartusek Aleš 535, 536
 Basara Jan 493
 „Basnik“, informator StB 524
 Bauer Josef 197, 200, 209, 211, 212
 Bauer Otto 20, 62
 Baumgarten Jerzy 267
 Beck Józef 46, 50, 52, 53, 55, 58, 85, 86, 90, 114, 120, 126, 137, 138, 154, 157, 166, 380, 447, 476
 Bělič Jaroslav 267, 493
 Bělovský Bohumil 261, 253, 271, 281, 302, 320, 324, 325, 399, 468
 Bem Józef 217, 369

Beneš Edvard 52, 58, 72, 87, 109, 126, 129, 131, 139, 161, 163, 164, 166, 169, 171, 184, 187, 188, 193, 194, 195, 281, 364
 Bereza J. 536
 Berger Józef 35, 47, 51, 94, 108, 109, 111, 113, 156, 169, 202, 204, 207, 254, 272, 388, 396, 455, 480, 538
 Berger Karol 35
 Berger Tadeusz 303, 440
 Berger Wiesław Adam 255, 350, 387, 390, 391, 422, 423, 439, 442, 443, 450, 466, 529, 531, 532, 533
 Berman Jakub 84, 88, 89, 112, 119, 89, 117, 142, 161, 163, 150, 161, 163, 167, 163, 166, 171, 227, 237, 288
 Bernstein Eduard 62
 Berghausen Janusz 543
 „Beskid“, informator SB 464
 Beskid A. 559
 Bezruč Petr (Vladimír Vašek) 24, 25, 249, 273, 282, 322, 365, 366, 375, 391, 404, 489, 570
 Bielan Bronisław 349, 390, 479, 513, 517, 518, 521
 Bierut Bolesław 72, 74, 83, 117, 124, 127, 135, 161, 162, 163, 188, 298
 Biľak Vasil 416, 419, 431, 450, 507
 Bilan-Šinovsky Josef 59, 79, 80, 95, 109, 148
 Bilko Leopold 151, 237
 Bilko Władysław 399
 Blachut Ludwik 195
 Błaszczyc Karol („Lido“) 95
 Bobek Józef 462
 Bobek Paweł 26
 Bobrek Bruno 462, 466
 Bociański Jan 51
 Bogocz Franciszek 73
 Bojkówna Hildegarda 122
 Bolek Jan 95, 177
 Bolkowa Otylia 442, 456
 Bonczek Alojzy 35
 Bonczek Leonard 95, 107, 108, 169, 185, 169
 Borkowicz Leonard 227
 Borner Stefan 119
 Bortnowski Władysław 52
 Boublík Miroslav 419, 441, 474
 Božek Arkadiusz 155
 Božek Josef zob. Božek Jozef
 Božek Jozef / Božek Josef 268
 Branni 259
 Branny Bogusław 514, 515, 527
 Branny Franciszek 195

Branny Jan 390
 Brezniew Leonid 435, 450, 492, 516, 548
 Brożek Ludwik 116, 166, 176, 266, 268, 322, 349, 357, 545
 Brumek Ladislav 522, 528
 Brutus, rzymianin 423
 Brzuska Andrzej 259, 401
 Buba Józef
 Bucharin Nikołaj 251
 Buczma Lidia 543
 Bugel Oswald
 Bulawa Edward 349, 555
 Bulawa Jerzy 195
 Bulganin Nikołaj 81
 Burek Józef 111, 357
 Buřival Zdislav 316
 Burzyński Roman 309, 310
 Busek Josef 218
 Buzek Jan, poseł 29, 35, 37, 90
 Buzek Jan, nauczyciel 407, 466
 Byrnes James 90, 163

C

Čalfa Marian 566
 Čapka Miroslav 480
 Ceaușescu Nicolae 454
 Cejnar Władysław 519
 Cejnarowa Wanda 420, 467, 471, 480
 Čepelak Bohuslav 524
 Černík Oldřich 262, 264, 265, 268, 271, 291, 314, 385, 426, 448
 Černý Pavel 486
 Chamrad František 111
 Chamrad Vladimír 160, 178, 197, 217
 Chamradová Eva 111
 Chlebik, członek TRNZ 77
 Chlebowczyk Józef 7, 220, 266, 274, 295, 309, 349, 357, 380, 381, 422, 552, 557
 Chmiel Franciszek 133, 427
 Chobot Emanuel 35, 37, 47
 Chromik Wiktor T. 51
 Chruszczow Nikita 345, 348
 Chrzyszcz Tadeusz 360, 389, 392, 410, 415, 439, 449, 457, 460, 462, 467, 470, 471, 472, 473, 480, 486, 488, 507, 518, 519, 520, 527, 538, 563, 566
 Chwastek Karol 161
 Chybidziura Józef 105, 161, 188, 217
 Ciągwa Józef 368
 Cienciała Anna zob. Cienciała Anna
 Cienciała Andrzej 119
 Cienciała Anna / Cienciała Anna 525
 Cienciała Ludwik 480
 Cienciała Stanisław 405
 Cieśla Teofil 506, 553
 Ciešlar Paweł 12, 78, 104, 142, 143, 160, 167, 169, 174, 175, 177, 179, 180, 181, 183, 185, 188, 204, 223, 241, 242, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 252, 253, 254, 255, 256, 260, 261, 264, 280, 281, 288, 289, 321, 322, 333, 345, 353, 354, 355, 358, 362, 363, 376, 377, 388, 398, 396, 399, 433, 455, 506, 535, 569, 570, 571, 600

Ciešlar Władysław 449
 Cimala Eryk 94
 Cimmer František 165, 182, 184, 185, 192, 193, 202, 203, 223, 233
 Cisař Čestmír 462
 Ciupa Czesław 309
 Clementis Vladimír 92, 93, 243, 245, 249, 254
 Cuber Adam 297, 308
 Cybulski Bogdan 557
 Cymorek Jerzy 238, 255, 462
 Cyrankiewicz Józef 92, 132, 135, 144, 177, 188, 238, 255, 306, 307, 308, 312, 313, 322, 323
 Czaja Władysław 306
 Czap Jerzy 485
 Czapek Józef 408
 Czechowicz Józef 35
 Czudek Jan 565
 Czudek Paweł 462
 Czyrek Józef 554

D

Danel Robert 529, 555, 559
 Dąbrowski Jacek 307, 308
 Dąbrowski Jarosław 217
 Dąbrowski Włodzimierz 29
 Daszyński Ignacy 145
 David Josef 86, 126, 129, 158, 159, 194
 David Václav 297
 Dejna Karol 493, 427
 Derlich Leon (Andrzej Sowa) 150, 246, 267, 309, 327, 358, 359
 Deutsch Evžen 420, 441
 Diehl Józef 120
 Długoborski Waclaw 309
 Dobos László 410
 Doktor Bolesław 555
 Doliwa Jacek 560, 564
 Doliwa Zenon 506, 508
 Dostal Adolf 349
 Drozd Alojzy 95, 106
 Drymmer Wiktor T. 51
 Dubček Alexander 385, 386, 387, 389, 396, 406, 417, 418, 423, 425, 426, 429, 430, 447, 448, 450, 453, 464, 465, 466, 468, 469, 470, 567
 Dubowski Jan 309
 Ducháček Ivo 166, 179
 Duda Emilian 406
 Duda Józef 118
 Duława Bolesław 240, 424, 439, 443, 442, 462, 538
 Dziechciarek Edward 537, 538, 478
 Dzierża Emil 408

E

Engels Fryderyk 61, 62
 „Erich“, informator StB 513, 514

F

Faja Henryk 391
 Fajkus Karol 196
 Fajkus Marian 414
 Fałtan Samo 410

* Indeks nie obejmuje nazwisk autorów publikacji omawianych we Wstępie, cytowanych w przypisach i nie omawianych w rozdziałach.

Farnik Józef 107, 135, 169
 Farny Karol 139
 Feliks Piotr 35
 Ferfecki Kazimierz 470, 522
 Fertacz Sylwester 15
 Fidler Jerzy 264, 275, 282, 292, 293, 294, 296, 306, 307, 308, 371
 Fierla Adolf 35, 94
 Fierla Eugeniusz 35
 Fierla Gustaw 35
 Fierla Władysław 94
 Fierla Alfred 276
 Fierlinger Zdeňek 71, 72, 73, 86, 91, 132, 139, 194
 Figurny Dominik 35
 Firla Bronisław 392, 395, 514, 534
 Firlej Jan 73
 Foltyn Józef 393, 468, 469, 470, 473, 480, 483, 551
 Folwarczny Gustaw 209
 Folwarczny Karol 133
 Folwarczny Rudolf 278
 Frank Josef 148, 224, 236
 Frączek Anna 326
 Frelek Ryszard 545, 546, 551
 Friedl Jiří 15
 Fuchs Vítězslav 165, 174, 175, 177, 180, 193, 194, 196, 203, 223, 232, 241, 247, 249, 250, 253, 258, 288, 292, 293, 349

G

Gackówna Aleksandra 188
 Gadowski Jan 513
 Gajdzica Jerzy 582
 Gajdzica Kazimierz 565
 Gajdzica Paweł 195
 Gajewski Stanisław 138, 174, 177, 180, 201, 203
 Gajový Alois 474
 Galocz Izidor 35
 Gałganek Franciszek 107
 Gałuszka Edward 111, 357
 Gałuszka Józef 174
 Gaudyn Janusz (Gejot D.) 347, 349, 353, 354, 390, 392, 395, 422, 423, 439, 442, 443, 450, 471, 475, 503, 512, 513, 515, 522, 528, 529, 531
 Gaura Jan 109
 Gawlas Władysław 118, 137, 310
 Gawlik Józef 123
 Gawlik Stanisław 565
 Gaworski Henryk 521
 Gawrecki Dan 499
 Gejot D. zob. Gaudyn Janusz
 Gelbart Jakub 308
 Gellner Ernest 19
 Geminder Bedřich 215, 224, 288, 289
 Giedroyć Jerzy 14, 271, 324, 325, 326, 454, 475, 476, 477, 478, 479, 525, 559
 Gierek Edward 350, 407, 431, 442, 451, 456, 498, 500, 505, 506, 507, 539, 540, 541, 543, 545, 550
 Gilik Josef 97
 Girsá Václav 97
 Glac Jaroslav 536
 Godula Wilhelm 354, 415, 464

Goetel Walery 119
 Goetze Ferdinand 95, 139, 149, 158, 169, 174
 Goj Bogumil 262, 263, 266, 268, 270, 271, 279, 275, 277, 278, 292, 300, 316, 319, 322, 323, 324, 333, 339, 340, 347, 371, 399, 402, 434
 Goj Erwin zob. Lysohorsky Ondra
 Gojniczek Paweł 139, 185
 Gojniczek Władysław 57, 402
 Gojny, robotnik 536
 Gołębiewski Jerzy 521
 Gomulka Władysław 72, 85, 86, 145, 146, 163, 222, 243, 268, 270, 271, 301, 304, 305, 314, 315, 322, 324, 370, 373, 378, 398, 405, 416, 418, 429, 430, 431, 432, 435, 440, 454, 468, 475, 558, 571
 Gorgosz Teofil 276
 Gottwald Klement 73, 86, 87, 88, 89, 92, 96, 97, 98, 104, 105, 106, 132, 134, 146, 147, 151, 152, 153, 157, 158, 159, 165, 171, 175, 176, 177, 179, 180, 182, 184, 183, 188, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 205, 208, 210, 218, 224, 251, 257, 258, 259, 290, 484, 558, 571

Góra Jan 166
 Górski Franciszek 140
 Grabski Stanisław 30
 Grabski Tadeusz 510, 516, 518, 552
 Grabski Władysław 30
 Grajek zob. Siedlaczek Marian 522
 Grajewski Andrzej 535
 Grażyński Michał 38, 51, 53
 Grobelny Andělín 274, 356, 359, 452
 Grosz Wiktor 158, 245, 264, 288, 289, 290, 291, 292, 297
 Gruchala Janusz 557
 Grudzień Zdzisław 505, 544
 Grycz Karol 440
 Grzeganeł Edward 216
 Guńka Emil 116
 Gustab Ryszard 538
 Guziur Emanuel 14, 35, 47, 51, 52, 53, 58, 94, 140, 188, 198, 266, 287, 295, 306, 322, 327, 371, 372, 381, 501, 522, 525, 528, 534, 538, 539, 555
 Guziur Oswald 559
 Guznar Paweł 77, 79

H

„Halina”, informator StB 512
 Habczyk Stanisław 555
 Hacha Emil 114
 Hadyna Stanisław 267
 Hajda František 254
 Hajek Jiří 375
 Halama Gustaw 149, 166, 185, 201, 204
 Halfar Franciszek 26
 Halfar Rudolf 284
 Hanus Henryk 110, 225
 Havel Václav 533, 535, 561, 563, 564, 565, 567
 Havlásek Jan 318, 332, 358,
 Hebdowa Janina 396
 Hečko Josef / Heczko Jozef 85, 98, 99, 104, 112, 149, 157, 165, 177
 Hečkova Alina 452

Heczko Jan, działacz ZOMP 48
 Heczko Jan, konspirator 97, 443
 Heczko Jozef zob. Hečko Josef
 Heczko Karol 235
 Heidrich Arnošt 192
 Heydrich Reinhard 123
 Heinlein Konrad 47, 49, 50, 126
 Hejret Josef 84, 88, 91, 92, 134, 166, 172, 178, 179, 180, 188
 Hejzlar Zdeňek 226, 230
 Hendrych Jiří 342, 362
 Herman Władysław 410
 Hernová Šarka 359, 452
 Herok, członek TRNZ 77
 Hes Jaroslav 266, 271, 349
 Hierowski Zdzisław 117, 128, 266, 271, 349
 „Hilda” zob. Labaj Jan
 Hitler Adolf 49, 50, 75, 105, 137, 351, 427
 Hlišnikowski Leon 406
 Hořza Milan 49, 364
 Hoke, inżynier 441
 Horáková Milady 243
 Hořínek Antonín 85
 Hrabiec Henryk 126, 169
 Hradlík, opozycjonista 536
 Hřivna Květoslav 459, 462, 468
 Hruška Jan 412, 456
 Hučko Jaromir 237
 Hulka-Laskowski Paweł 40, 116, 126, 127, 133, 140, 141, 511,
 Humel Aleksandra 511, 519
 Hunnigen Gerhard 410
 Hus Jan, kaznodzieja
 Husák Gustáv 228, 249, 258, 281, 410, 411, 412, 415, 450, 464, 484, 491, 507, 516, 530, 550, 552, 566
 Hymnik Eugeniusz 565

I

Indra Alois 416, 431, 432, 506
 Innemann Květoslav 251
 „Ivan”, informator StB 514

J

Jakeš Miloš 532 Jaś Jan
 Jan Paweł II, papież 502, 519, 525, 528
 Janas Zbigniew 561
 Janeczka Paweł 156
 Janeczka Rudolf 336
 „Janik”, informator StB 513
 Janik Tadeusz 420
 Janiszewski Kazimierz 354
 Janiurek Włodzimierz 366, 377, 378, 384, 406, 429, 430, 431, 444, 451, 477, 543
 Jarecki Stanisław 489
 „Jaroslav”, informator StB
 Jaroszewicz Piotr 322
 Jaruzelski Wojciech 516, 520
 Jasiczek Henryk 15, 81, 82, 96, 97, 98, 104, 106, 114, 127, 143, 145, 147, 148, 160, 165, 166, 167, 168, 174, 175, 179, 180, 181, 188, 196, 201, 204, 216, 217, 223, 230, 249, 250, 251, 252, 254, 259, 263,

271, 274, 275, 276, 277, 278, 288, 291, 298, 300, 301, 304, 305, 307, 313, 315, 323, 325, 326, 343, 346, 347, 349, 351, 352, 353, 354, 361, 363, 364, 365, 366, 375, 377, 388, 391, 392, 395, 402, 404, 406, 418, 428, 423, 424, 429, 430, 433, 437, 439, 440, 442, 443, 444, 449, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 464, 465, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 476, 478, 480, 500, 501, 535, 537, 538, 551

Jaś Jan 35
 Jaś Karol 35
 Jaurès Jean 62
 Jaworski Kazimierz 350, 390, 529, 534
 Jędrychowski Stefan 107, 135, 451
 Jeleń Jan 107, 115
 Jelínek Stanislav 185, 203
 Jendruk Rudolf 185
 Jindřichová-Kadlecová, lektorka KC KPC 252, 288
 „Jiřík”, informator StB 514
 Josiek Władysław 399, 418, 439, 477, 565, 566
 Junga Karol 26, 35, 37, 259
 Jurczak Gabriel 97, 99, 259, 466
 Jurczak Wiktor 97
 Jurczakowa Ryszarda / Kerner Ryszarda 96, 97, 466, 467, 509, 510
 Jurczakowie Ryszarda i Gabriel 427
 Jurczok Jan 427, 439
 Jurczyk Józef 135
 Hučko Karol 216
 Juroszek Jerzy 169

K

Kaczmarczyk Stanisław 502
 Kaczmarek Ryszard 15
 Kadłubiec Karol Daniel 360, 439, 494, 529, 534, 544, 565, 566
 Kadura Józef 269
 Kahuda František 347
 Kaleta Alfred 97, 98, 99, 103, 145, 148, 149, 152, 160, 168, 169, 175, 177, 178, 179, 180, 182, 185, 207, 216, 249, 251, 253, 289, 396, 427, 438
 Kaleta Alojzy 471
 Kaleta Edward 59
 Kalkowski Jan 309
 Kałuża Jan 522
 Kałużny Czesław 302, 309
 Kamiński Marek Kazimierz 558
 „Kamzik”, informator StB 524
 Káňa Otakar 326, 327, 359, 513
 Kania Stanisław 516
 Kantor Emil 387, 399, 408, 462
 Kańczucki Józef 196
 Kapek Antonín 416
 Karásek Jindřich
 „Karel”, informator StB 514
 Karkut, urzędnik MSZ, 487
 Karol I, cesarz 27
 Karpiński, wicestarosta 124
 Kasperlik Wilhelm 118
 Kastory Andrzej 15
 Kaszper Kazimierz 499, 511, 512, 514, 515, 524, 564, 565

„Kasztelania”, informator SB 555
 Kautsky Karl 62
 Kavka František 367, 451
 Kawka Emil 122
 Kawkówna Genowefa 122
 Kawkówna Hildegarda 123
 Kazik Józef 393
 Kazik Lev 55
 Kelles-Krauz Kazimierz 63
 Kellner Adolf 139, 246, 267
 Kellner Rudolf 137
 Kempny Josef 406
 Kerner Ryszarda zob. Jurczakowa Ryszarda
 Kiczan Wiesław 442
 Kiedroń Henryk 530
 Kiedroń Józef 26, 30, 499
 Kiernik Władysław 136
 Kirkor-Kiedroniowa Zofia z Grabskich 25, 29, 59
 Kisiala Józef 196
 Kisielewski Stefan 435
 Kisza Bogdan 566
 Kiwilszo Waldemar 521
 Kliment Gustáv 196
 Klimsza Janusz 566
 Klimsza Paweł 303
 Klotz Aleksander 164
 Klus Paweł 35, 455
 Kluz Karol 77, 116, 127, 135, 137, 156, 157, 161, 164
 Kluza Jerzy 174, 175
 Kluszyńska Dorota 26, 135
 Knobloch Franciszek 38, 166
 Kobiela Rudolf 38
 Kochanowski Jan, poeta 453
 Kociolek Stanisław 510, 516
 Kocur Alfred 414, 489,
 Köhler Bruno 248
 Kohót Jan („Kruk”) 95, 534
 Kohut Adolf 249
 Kohut Józef 110, 111, 225, 249, 534
 Kokotek Bogdan 566
 Kolaczek Józef 116
 Kolarczyk Josef zob. Kolarczyk Józef
 Kolarczyk Józef / Kolarczyk Josef 144
 Kolař Václav 268, 314
 Kolder Drahomír 223, 314, 331, 333, 334, 416, 431
 Kolečko František 245
 Kolorz Alfred 353, 514, 532,
 Komeński Jan Amos
 Kondziolka Stanisław 363, 424, 466, 467, 468, 472,
 473, 477, 479, 480, 487, 488, 491, 497, 503, 509,
 515, 518, 519, 520, 521, 522, 527, 528, 529, 530,
 532, 538, 550, 551, 566
 Konečný Jaroslav 106, 203
 Koniew Iwan 72, 79
 Konopnicka Maria, pisarka 124
 „Konska”, informator StB 535
 Kopecký Václav 86
 Kopeć Eugeniusz 557
 Kopernik Mikołaj, astronom 217, 499
 Kořalka Jiří 452
 Korolczyk Kazimierz 307, 308, 487
 Korczyński Jan 366, 379, 392, 406, 417, 430, 432, 433,
 442, 444, 445, 446, 449, 450, 456, 477, 481, 539
 Kornuta Piotr 35
 Korowicz Marek
 Korzenny Jan 117, 274, 511
 „Kos”, informator StB 511
 Koszutska Maria 74
 Koś Kazimierz 401, 451
 Kościuszko Tadeusz 367
 Kotarba Wincenty 95
 Kotas Jan 95, 97, 203
 Kotas Józef 356
 Koucký Vladimír
 Kovalčík Leopold 323, 330, 431, 441, 451, 454, 465,
 467
 Kowala Jan
 Kowalczyk Halina 511, 514, 522
 Kowalska Janina 275, 325, 437, 467
 Kowalczyk Zofia 278
 Kowalski Stefan zob. Wengierow Stefan
 Kowalski Wiktor 109
 Kozel Jaroslav 268, 344, 345, 346, 354, 355, 362, 391
 Kozeński Jerzy 380
 Kozłowski Krzysztof 561
 Kozłowski Maciej (Jan Matis) 454, 475, 476, 477, 478,
 479
 Koždoň Józef 26, 33, 36, 44, 45, 51, 54, 112, 117, 123,
 251, 294, 351
 Kożusnik Antoni 123, 129, 392, 396, 534
 Kożusnik Bogusław 58, 94, 117, 118, 129, 132, 140,
 220, 229
 Kożusnik Paweł 367
 Kraina Karol 133
 Krajewski Aleksander 181, 184, 188,
 Král František 184
 Kral Adolf 195
 Krasnikow, mjr 77, 79
 Kraus Fryderyk 97, 139, 299, 351, 432, 455, 538
 Krechta Jan 132
 Krejčí Karel 266
 Krejza Józef 160, 165, 169, 175, 177, 178, 185
 Kronhold Jerzy 489, 514, 535, 536, 567
 Król Ferdynand 326, 388, 389, 396, 397, 454
 Król Franciszek
 Krucina Jan 336, 502
 Krumnikłowa Ładysława (Łada Rajska, Łada Szum-
 niktowa) 275, 287, 290, 320, 323, 324, 325, 343,
 349, 355, 361, 386, 387, 406, 408, 418, 419, 420,
 421, 422, 424, 426, 427, 428, 433, 437, 439, 440,
 442, 443, 456, 465, 466, 467, 475, 476, 477, 478,
 479, 481, 502, 513, 537, 554, 566
 Krůta Antonín 185
 Krygiel Wanda 521
 Krzan Jan 96, 174
 Krzan Józef 275
 Krzywoń Anna 259, 462
 Krzywoń Józef
 Kubala Adam 195
 Kubala Jan 197

Kubala Karol 97
 Kubeczka Adolf 278, 303, 320, 321, 333, 392, 397,
 470, 517
 Kubeczka Franciszek 101
 Kubeczka Józef 108, 517, 521
 Kubeczka Władysław 116
 Kubiček Ivan 440
 Kubik Eduard 452
 Kubisz Andrzej 94, 96, 106, 127, 149, 169, 174, 180,
 181, 188, 443
 Kubisz Jan, poeta 27, 35, 47, 59, 136, 170, 174,
 Kubisz Jan, lekarz 391, 395, 401
 Kubisz Paweł 14, 35, 47, 59, 94, 116, 124, 140, 169,
 170, 227, 233, 259, 270, 271, 274, 277, 278, 281,
 291, 293, 300, 303, 306, 316, 322, 323, 324, 325,
 326, 332, 333, 346, 349, 388, 389, 396, 397, 398,
 399, 418, 421, 422, 430, 433, 443, 452, 454, 476,
 454, 489, 531, 533, 535
 Kubisz Piotr 476,
 Kubisz Władysław 109
 Kubok Jan 169
 Kula Józef 254, 262, 277
 Kulig Jan 555
 Kulisiewicz Franciszek 94, 116
 Kulski Bolesław 555
 Kunda Bogusław Slawomir 514, 479, 489
 Kunicki Ryszard 26
 Kupczak, robotnik
 Kura Władysław 396
 Kuraś Józef 161
 Kuroń Jacek 561, 562
 Kutuzow Michał, general carski 70
 „Kwiatkowski” zob. Mazurek Stanisław 122, 127, 130,
 139, 150
 Kwiatkowski Stanisław zob. Mazurek Stanisław
 Kwietniowski Arnold 35
 Kwilecki Andrzej 465
 Kwioskowa Maria 133
 Kýjanka František 254

L
 Lampa Alois 351
 Lampe Alfred 70, 71, 76
 Larisch, właściciel ziemski 327
 Latinik Franciszek Ksawery 101
 Laušman Bohuslav 258, 259
 „Lech”, informator StB 521
 Lechowicz Mieczysław 64, 117
 Lenin Włodzimierz Iljicz 60, 63, 65, 66, 67, 318, 548,
 Leszczycki Stanisław 74, 136
 Liberda Bronisław 440, 467, 522, 524
 „Lido” zob. Błaszczuk Karol
 Linhart Viktor 181, 223, 226
 Lipka Piotr 35
 Lizak Ludwik 35
 Londzin Józef 26
 Lörrinz Julius 350
 Lovell Jerzy 430
 Lubosz Bolesław 266
 Lukáš Josef 269, 318

Lukášik Jan 356, 358, 359
 Luksemburg Róża 62
 Lulek František 192, 196, 202, 203, 207, 209, 226
 Lutman Roman 74, 117

L

Labaj Jan („Hilda”) 95, 188
 Logiewa Ludwik 100, 101, 161
 Lokietek Władysław, król 405
 Lukosz Augustyn 35
 Lukoszońska Anna 123
 Lukoszońska Waleria 139
 Lysek Paweł 467, 476, 477
 Łysogórski Józef 79
 Lysyhorsky Ondra (Erwin Gój) 45, 128, 251
 Lyžbicki Stanisław 122, 124

M

Mach Alois 236
 Machay Ferdynand 26, 59, 73, 119
 Machej Józef 545
 Machej Władysław 462,
 Macinskij Ivan 410, 412
 Macura Alojzy 136
 Macura Erwin 565
 Macura Jan 95
 Macura Józef 408, 462, 465, 473, 538
 Macura Władysław 537
 Mcurowa Helena 565
 Madejski Jan 128
 Madzia Jan 129
 Mainka Alojzy zob. Mańka Alojzy
 Majerczak Jan 544, 545, 546
 Majewski Stefan 513, 521
 Malař Josef 165, 166, 171, 177
 Malhomme Leon 46, 47, 164, 271
 Malura Miroslav 368, 480, 521
 Malecki Andrzej 379
 Mamoń Stefan 271, 322, 325, 386, 387, 402, 403, 405,
 418, 419, 421, 422, 429, 437, 439, 442, 443, 447,
 466, 467
 Mamula Miroslav 479, 491, 508, 511, 512, 543, 544
 Mańka Alojzy / Mainka Alojzy 350, 392, 405, 406,
 407, 427, 430, 433, 434, 437, 438, 439, 442, 443,
 466, 471, 479, 481, 499, 515, 519
 Margiciok Jan 57
 „Marcel”, informator StB 525
 Marczak Tadeusz 15
 „Marian”, informator StB 524
 Marianek Josef 324
 Marks Karol 61, 65, 324, 548
 Mařalek Leopold / Mařalek Leopold / Mařchalek
 Leopold 111
 Mařchalek Leopold zob. Mařalek Leopold
 Marshall George 188
 Maryňák Richard 356
 Masaryk Jan 87, 138, 173
 Masaryk Tomáš Garrigue 31, 281
 Matejko Jan, malarz 328
 Matis Jan zob. Kozłowski Maciej

Matloch Janina 428
 Matuszyński Franciszek 122
 Maultz Jan 118
 Mazur Franciszek 313
 Mazurek Józef 357
 Mazurek Stanisław (Stanisław Kwiatkowski, „Kwiatkowski”) 116, 117, 118, 122, 124, 127, 129, 130, 130, 131, 139, 141, 142, 144, 146, 147, 150, 151, 154, 155, 161, 164, 166, 169, 176, 181, 182
 Měkyna Zdeňek 263, 269, 340
 „Menzura”, informator StB 513, 521
 Meyszowicz Jan 37
 Michalkiewicz Stanisław 557
 „Michał”, informator StB 513
 Michalski Karol 514, 563
 Michalek Alojzy 196, 202
 Michejda Andrzej
 Michejda Franciszek 26, 266
 Michejda Jan 26
 Michejda Kornel 557
 Michejda Oskar 94, 127, 136, 137, 161
 Michejda Tadeusz 126, 229
 Michnik Adam 562, 567
 Michný Vladimír 466
 Mickiewicz Adam, poeta 453, 562
 Mičkovie 259
 Mičzkowa Wanda 138
 Mietkowski Jan 128
 Mikołajczyk Stanisław 129, 136, 253, 314
 Miková Marie 441, 448, 464
 Mikulaš J. L. 544
 Mikulski Waclaw 135
 Milerski Władysław 263, 264, 265, 268, 414, 448, 449, 452, 569
 „Mirek”, informator StB 525
 Mistecký Emerich 278, 324, 332, 488
 Mitřega Jan 503
 Mludek Ivo 535, 536
 Mlynař Zdeněk 450, 465
 Mlynek Władysław 350, 514, 529, 533
 Mlyńczak Tadeusz W. 556
 Moczar Mieczysław 375, 421, 456
 Moczulski Leszek 522
 Modzelewski Karol 561
 Modzelewski Zygmunt 87, 88, 92, 126, 127, 140, 171, 179, 207, 209, 211, 212, 227
 Mokrowiecki Marek 519, 536
 Mokrzyśczak Włodzimierz 557
 Molinowa Halina 534
 Mołotow Wiaczesław 90, 91
 Monczka Eryk 350, 382, 396
 Moravec Josef 114
 Morcinek Gustaw 35, 47, 266
 Morcinek Paweł 182, 230
 Morkes Evžen 324, 399, 431, 438, 441, 444
 Moroń Franciszek 79
 Moř František 156
 Mrowczyk Stanisław 79, 116, 117, 176
 Mrozek Stanisław 420, 454
 Mrózek Jan 57, 402
 Mrózek Józef 262, 265, 277, 278, 319, 322, 324, 333
 Mrózek Karol 104, 404, 427, 455, 438, 439, 473
 Müller, pracownik kultury 494
 Muřal Jan 352, 431
 Musiol Karol 59, 73, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 145, 146, 150, 166, 176, 286
 Myřka Milan 356

N
 Nagy Imre 314
 Napieraj Władysław 441, 487
 Nastulczyk Franciszek 522, 532
 Naszkowski Marian 312, 371
 Nawrocki Witold 266, 421
 Nejedlý Zdeňek 86, 202
 Němcová Jarmila 441, 444
 Němec Jan 226
 Newski Aleksander, kniaź70
 Niedoba Jan 110, 111
 Niedoba Władysław, twórca 240, 288, 326, 440, 442, 456
 Niedoba Władysław, poseł 566
 Niemen Czesław 547
 Nierostek Tadeusz 414, 459, 468, 469
 Nikodem Józef 392
 Nitra Bolesław 116
 Nitra Henryk 35, 135
 Nitsch Kazimierz 35, 267, 309
 Niwiński Tadeusz 555
 Nogol Josef 237
 Nogowa Irena 422
 Norwid Cyprian Kamil, poeta 453
 Nosek Václav 134, 157, 159
 „Novák”, informator StB 521
 Nowak Krzysztof, konsul 366
 Novák Ludvík 493
 „Novotný”, informator StB 513
 Novotný Antonín 258, 312, 313, 324, 348, 349, 362, 373, 385, 542
 Nový Vilem 97, 105, 131, 140, 145, 174, 248
 Nyczek Tadeusz 511, 512, 515

O
 Ochab Edward 118, 139, 155, 188
 Ochman Vojtěch 197, 211
 Ocisk Elżbieta 462
 Odorkiewicz Edmund 128
 Ofiok Jan 94, 156, 169,
 Ogrocki Gabriel 95, 137, 159
 Okali Daniel 412
 Okrzesik Janusz 535, 536
 Olbrycht Brunon („Olza”) 59, 60
 Olszak Feliks 58, 94, 229
 Olszak Józef 336
 Olszak Waclaw 29, 35
 Olszewski Józef 70, 71, 72, 88, 89, 133, 140, 146, 148, 150, 153, 157, 158, 163, 166, 171, 179, 183, 184, 186, 188, 192, 197, 207, 209, 210, 215, 216, 217, 222, 223, 224, 226, 227, 228, 230

Olszowski Stefan 507, 510, 516, 517, 518, 521, 552
 „Olza” zob. Olbrycht Brunon
 Onderek František 238
 Ondruch Kazimierz 406
 Ondrusz Józef 133, 277, 324, 326, 455, 529, 530
 Orszulik Władysław 528, 530, 534
 Orzeszkowa Eliza, pisarka 367
 Osiecka Agnieszka 479
 Osikowski, robotnik 536
 Osmańczyk Edmund 116, 156
 Osóbka- Morawski Edward 73, 82, 84, 117, 127
 Osuchowski Antoni 149
 Oszelda Paweł 270
 Oszelda Władysław 118, 176, 188, 266, 317, 322, 381, 419, 467, 477
 Ožana Gustáv 324

P
 Paduchowa Eufrozyna 170, 225
 Palach Jan 454, 477
 Pallas Ladislav 452
 Palowska Maria 182
 Palowski Gabriel 350, 390
 Palowski Władysław 225, 226, 230, 278, 358
 Panek Stanisław 544
 Pastuszek Rudolf 136
 Pasz Władysław 149, 214
 Paterek Władysław 251, 287, 288, 289, 290, 292, 293
 Pauker Ana 191
 Pavlica Tomáš 444, 445
 Pavlík Vilém 79, 138, 152
 Pelc Ferdinand 25
 Peľšek Václav 340
 Penkala Josef 324
 Peřich Josef 274
 Peschel Rudolf 223, 249, 253, 258, 288, 349
 Pękala Adam 77
 Piechaczek Mieczysław 116
 Piegza Karol 35
 Pieter Józef 103
 Pietroniec Gustaw 116, 127, 135, 139, 141, 167, 170
 Pietroniec Józef 139, 154, 168, 389
 Pietrus Emanuel 253, 254, 260, 261, 262, 292, 306
 Piętok Jan 116
 Piłsudski Józef 142
 Pindur Edward 133
 Piotrowski Stanisław 310, 379
 Piśkoř Jaromir 533, 536
 Pitucha Franciszek 195
 Plaček Vilem 410, 452
 Plačkova Magda 400
 Płoszek Rudolf 35
 Polaczek Jerzy 138, 286, 381, 439
 Polak Karol 95, 106, 107, 138, 140, 141, 148, 149, 158, 161, 166, 169, 174, 196, 216, 233, 272, 278, 380, 391, 392, 396, 414, 471
 Polednik Jindřich / Polednik Henryk 560
 Poleszczuk, urzędnik MSZ 371
 Polacik Czesław 434
 Polednik Henryk zob. Polednik Jindřich

Pomaizl Karel 361, 375, 410, 458, 459, 487
 Poncza Karol 321
 Popiolek Franciszek 59, 73, 74, 116, 127, 137, 266, 274
 Popiolek Józef 77, 196
 Popiolek Kazimierz 117, 543
 Popiolek Rudolf 396, 473, 480
 Poskier Bronisław 101, 116, 122, 124, 127, 182
 Pořusta Stanislav 356, 358, 359, 364
 Povolný Mojmír 560
 Prařil Roman 356, 393, 402, 466
 „Přestavba”, informator StB 514
 Pribula Jan 95, 182, 278, 392, 414, 471, 473, 487, 517, 538
 Pribula Józef 466, 469, 470, 471, 472
 Pribulova Wanda 349
 „Prochazka” informator StB 512, 529
 Procházka Adolf 86
 Procner Bronisław 471
 Prokeř Jan 44
 Prudel Oldřich 399
 Przczek Gustaw 170, 259, 302, 305, 399, 466
 Przczek Lucyna 532
 Przczek Piotr 517, 518, 538, 563
 Przczek Wilhelm 349, 386, 395, 414, 422, 418, 419, 437, 438, 439, 442, 447, 448, 451, 466, 467, 472, 480, 503, 511, 513, 522, 529, 531, 533, 538
 Przczek Józef 414
 Przeważński, urzędnik MSZ 215, 217
 Przytkowscy Andrzej i Halina 521
 Pszczółka Jan 414, 479
 Pszczółka Paweł 59, 136
 Puchala Tadeusz 565, 566
 Putzlacher Renata 532
 Pyjas Stanisław 501, 502
 Pyszczak Władysław
 Pyszko Gustaw 269, 349, 390, 400, 408, 414, 439, 466, 468, 470, 471
 Pyszko Jan 349, 350

R
 Raczekiewicz Władysław 58
 Raczynski Edward 559
 Rajska Łada zob. Krumnikłowa Ladysława
 Rakowski J. 427
 Rakowski Mieczysław F. 543
 Rapacki Adam 304, 307
 Raszka Bogusław 566
 Raszyk Józef 274, 275, 349, 400, 422, 437, 440, 467
 Raszyk Karol 501, 519, 522, 529, 565
 „Redaktor”, informator SB 467
 Reger Tadeusz 26, 115, 135
 Rej Mikołaj, poeta 367
 Reniak Marian 513
 Renner Karol 62
 Ripa Karol 38, 40, 381
 Ripka Hubert 86, 139, 194
 Rodowicz Maryla 543
 Rokita Jan Maria 561
 Rokossowski Konstanty 217
 „Roman”, informator StB 513

Rosiewicz Andrzej 519
 Ruccy Ladislav i Rudolf 172
 Rucki Adam 525
 Runciman Walther 51
 Rusinek Kazimierz 420
 Rusínský Milan 266
 Rusnok Anna 511
 Rusnok Jan 12, 255, 260, 261, 274, 277, 278, 301, 302, 321, 328, 340, 347, 349, 350, 351, 354, 355, 356, 359, 360, 363, 366, 375, 380 396, 404, 406, 407, 410, 412, 414, 421, 423, 424, 429, 430, 439, 440, 441, 442, 443, 447, 448, 452, 454, 455, 458, 459, 460, 462, 465, 466, 468, 470, 471, 473, 474, 476, 477, 478, 480, 504, 511, 513, 529, 537, 566
 Rusz Józef 427
 Rzeszut Edmund 77
 Rzyman Karol 414, 480, 519, 537
 Rzymowski Wincenty 127, 134, 135, 136

S
 Sabela Jan
 Sajdok Gustaw 350, 480, 519, 522, 524
 Šajtar Jaroslav 274
 Saliński Janusz 309
 Santarius Józef 77
 Santarius Kazimierz 468, 511,
 Santarius Władysław 276, 348, 502
 Sembol Ernest 185, 269, 305, 322, 326, 392, 408, 410, 415, 456, 462, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 472, 480, 537
 Sembol Wiktor 35, 78, 80, 89, 95, 100, 103, 113, 116, 148, 149, 158, 169, 174
 Sembol Wilhelm 439
 Senft Stanisław 15
 Ševčík Alois 109, 112, 158, 196, 203, 217, 249, 284, 286
 Siedlaczek Marian (Grajek, Jan Kałuża) 501, 522, 524, 514, 519, 565, 566
 Šik Ota 382, 464
 Sikora Franciszek 59
 Sikora Jacek 532
 Sikora Jan 402, 403
 Sikora Władysław 303, 349, 386, 403, 404, 405, 418, 421, 422, 423, 437, 439, 442, 443, 466, 467, 472, 480, 503, 511, 522, 529, 531, 533, 548
 Sikorski Władysław 129
 Šindelka Josef 452
 Siostrzonek Stanisław 525
 Široký Viliam 228, 325
 Šivy Pavel 102
 Siwek Tadeusz 272, 273, 319, 322, 324, 349, 351, 353, 358, 359, 360, 366, 367, 375, 380, 395, 404, 412, 422, 437, 439, 443, 459, 466, 467, 480, 521, 529, 538
 Siwek Tadeusz, jr 272, 443, 505, 522
 Siwek Oswald 353
 Siwicki Florian 419
 Siwkówna Danuta 349
 „Škoda”, informator StB 513
 Skrzeszewski Stanisław 90

Skulina Jan 544
 Sladek Zdeňek 401
 Slánský Rudolf 148, 171, 183, 239, 254, 258, 313
 Sławiński Karol 138, 156, 161
 Slonimski Jerzy 420
 Slowacki Juliusz, poeta 343
 Slowik Gustaw 195, 468, 472, 473
 Smotrycki Jan 79, 124, 216
 Smrkovský Josef 464, 465, 47, 472
 Smugala Włodzimierz 566
 Smyček Karel zob. Karol Smyczek
 Smyczek Karol / Smyček Karel 44, 45, 80, 197, 211
 Sobierajski Wiesław 92, 117, 156, 210, 211, 216, 226, 230, 239, 245
 Sobotík Bohuslav 274
 Sochor Antoni 276, 420, 440, 538
 „Sokol Tůma”, informator StB 513
 Sokolová Gabriela 360
 Sokorski Włodzimierz 270
 Solivajs Jan 154
 Sosna Ernest 136
 Sowa Andrzej zob. Leon Derlich
 Špaček Jaromir 44
 Spačil Dušan 508
 Spisková Jana 517
 Spychalski Marian 84
 Šramek Josef 33, 40
 Sroga Jan 309
 Sroka Ladislav 367, 441, 451
 Stalin Józef Wissarionowicz 60, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 84, 85, 86, 96, 120, 175, 188, 190, 191, 192, 242, 247, 250, 257, 258, 259, 267, 280, 290, 300, 318, 558, 600
 Stalmach Paweł 23
 Staňa, informator StB 512
 Staněk Alois 185
 Staniek Józef 545, 546, 555
 Staniewicz Roman 74, 89, 133, 148, 150, 151, 153, 156, 157, 158, 159, 166, 170, 171, 183, 184, 192, 215
 Stanisławska Stefania 380
 „Stefan”, informator StB 513, 514
 Steffek Antoni 35
 Steiner Josef 445, 452
 Stępniaś Andrzej 557
 Štirba Józef 414
 Stokolosa Henryk 124
 Stolarz Teofil 324, 397
 Stonawski Jan 255
 Stonawski Jan, milicjant 77
 Stránský Josef 159, 173, 175, 182, 183, 184, 185, 192, 194
 Štrougal Lubomir 532
 Stuś Franciszek 116
 Suchanek Eugeniusz 319, 333, 347, 354, 356, 358, 360, 363, 366, 388, 392, 393, 397, 399, 459, 468, 469, 470, 473, 475, 480, 530, 538
 Suchanek Roman 530, 533, 534, 564, 565, 566
 Šulak J. 536

Sulejmanoglu Naim / Sulejmanow Naim / Szalamanow
 Naim 533
 Sulejmanow Naim zob. Sulejmanoglu Naim
 Šuleř Oldřich 441, 449
 Suszka Karol 517, 518, 519, 524, 529
 Suworow Aleksander, general carski 70
 Švermová Marie 148, 149, 202, 243, 258
 Svoboda Jaroslav
 Svoboda Ludvík 85, 193, 274, 385, 417, 425, 465, 491, 543
 Sworakowski Witold 40
 Szabo Reza 410
 Szalamanow Naim zob. Sulejmanoglu Naim
 Szarowski Franciszek 468
 Szczepański Maciej 421
 Szczurek Jerzy 59
 Szczurek Paweł 74
 Szczyrba Jan 394, 457
 Szeźmiński Franciszek 105, 127, 142, 148, 167, 174, 185, 196, 223
 Szewczyk Wilhelm 266, 271, 309, 326, 421, 422, 504
 Szewieczek Emil 182
 Szkandera Paweł 81
 Szklarska-Lohmanowa Alina 380, 558
 Szlachcic Franciszek 436
 Szlauer Jan 148
 Szlauer Józef 188
 Szmaus, burmistrz 80
 Szmeja Henryk 392, 393, 457, 459, 465, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 480, 488, 503, 518, 519, 522, 527, 538, 548, 551
 Szopa Franciszek 393, 414, 462, 468, 470, 480
 Sztabla Emil 471, 538, 529, 565
 Sztebel Władysław 462, 565
 Sztula Leon 97, 148, 169, 174, 175, 223, 387, 402
 Szücs Józef 408
 Szukala Paweł 521
 Szumniktowa Łada zob. Krumnikłowa Ładysława
 Szurkowski Ryszard 542
 Szurman Jan 174, 175, 185, 221, 226, 263, 278, 322, 323, 324, 325, 349, 360, 427, 439, 443, 466, 477
 Szweda Karol 396
 Szymik Jan 399, 418, 423, 439, 462, 538

Ś

Ślisz Jan 204
 Śliwka Karol 48, 49, 97, 179, 250, 281, 299, 351, 353, 354, 360, 361, 362, 386, 387, 392, 396, 399, 422, 432, 433, 455, 538
 Śliziński Jerzy 266
 Śliż Józef 116, 148, 169, 170
 Śliż Karol 195
 „Śliż Paweł” 135
 Ślusarczyk Józef 262
 Świątkowski Henryk 135, 138
 Świder Franciszek 35, 116, 274
 Świetlik Konrad 115, 117

T

Tabor Wojciech 156, 157, 161, 164
 Tacina Gustaw 468, 538
 Talar Jan 538
 „Taraba”, informator SB 381
 Taraba Gustaw 48, 72, 94, 137, 118, 119
 Targ Alojzy 59, 286
 Targosz Paweł 170, 171
 Těma Bedřich 493
 Teper Jan 35
 Teper Karol 276
 Teper Vilém 184, 218, 226
 Tiso Jozef 409
 Titkow Janina 307, 308
 Tito Josif Broz 246, 549
 Tkacz Jan 149
 Tobola Otylia 532
 Tomaszewski Jerzy 40
 Tomis Rudolf 319, 334
 Trocki Lew 251
 Trombik Paweł 95, 105, 107, 182, 185, 202, 203, 207, 208, 216, 223, 292
 Tuwim Julian 270
 Tvrdek Josef 226
 Tworkowska Maria 475, 476, 477, 478, 479
 Tyrlik Aleksandra 561

U

Uherek Leopold 148
 Uhlir František 44, 58, 89, 113, 121, 122, 131, 138, 139, 147, 151, 158, 170, 175, 176, 178, 179, 183, 184, 187, 192, 194, 197, 199, 207, 563
 Ullman Bolesław 353, 354, 355, 396
 Urbańczyk Józef 136, 137 138, 161
 Urbanek Rudolf 466

V

Valeček Valentin 95, 102
 Valek Miroslav 528
 Valenta Jaroslav 380, 410
 Vašek Vladimír zob. Bezruč Petr
 Veselý Jindřich 179, 180
 Vilimec Jan 218
 Vince Ladislav 269
 „Vladek”, informator StB 513, 514, 521
 Vlček Miroslav 563
 Vochala Joža 43, 55, 59, 79, 120, 267
 Voda Jaroslav 481
 Vojaček Karel 314
 „Vojta”, informator StB 513
 Voleník Oldřich 350, 392, 399, 431
 Volny František 79
 Vrbata Josef 183, 197

W

Wacław, św. 24
 Wadoń Jan, oficer wywiadu 28, 286
 Wadoń Jan („Prawy”), partyzant 286
 Wadowski Andelin 73

- Walczysko Jan 459
 Walczko Jarosław 94, 137, 266
 Walenta Anna 561
 Walicki Bronisław
 Walach Józef I 195
 Walach Józef II 195
 Wałęsa Lech 506, 520
 Waloszek Adam 462
 Wantuła Jan 439, 444, 445
 Wantuła Józef 195
 Wantuła Tadeusz 496, 514, 515, 518, 522, 524, 555, --
 565, 566, 567
 Warecki Tadeusz 74
 Warski Adolf 74
 Waryński Ludwik 217
 Wasilewski Jan 521
 Wasilewski Leon 20
 Wawreczka Engelbert
 Wawrosz Adam 277, 439
 Wende Jan Karol 126,
 Wendrowski Henryk 379
 Wengierow Stefan (Stefan Kowalski) 83, 84, 101, 128,
 115, 117, 186, 187, 196, 200, 201, 202, 209, 210,
 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 226,
 227, 228, 230, 231, 232, 234, 235, 238, 239, 245,
 282, 284, 285, 288, 289, 310, 501
 Wereszycki Henryk 558
 Wieczorek Jan 110, 217
 Wieczorek Kazimierz 309, 310, 323, 326, 334
 Wieczorek Olgierd 439
 Wierbłowski Stefan 74, 87, 88, 90, 92, 105, 121, 127,
 133, 134, 139, 146, 148, 150, 153, 158, 159, 171,
 173, 174, 177, 179, 180, 182, 185, 186, 188, 192,
 196, 197, 198, 207, 209, 215, 217, 225, 226, 543
 Wierna Maria 130, 207, 307, 308, 371, 379, 384,
 Wierzoń Józef 353
 Wigłasz Karol 201, 284, 285, 322
 Wigura Stanisław 40, 215, 317, 550
 Wiktor Jan 117
 Wilczek Bronisław 390
 Wilson Woodrow 28
 Winiewicz Józef 304
 Winkler Alexander 100
 Witala Antoni 161
 Witos Wincenty 288, 289
 Wojaczek Rafał 489
 Wojnar Adolf 408
 Wojnar Rudolf 95
 Wojtasik Włodzimierz 384, 442
 Wojtyła Karol 368, 501, 507, 525
 Wolf Leon 26, 29, 35, 37, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 59, 94,
 118, 123, 126, 136, 141, 145, 151, 203, 249, 250, 284,
 285, 286, 373, 473
 Wolczew Wsiewołod 518
 Wójcik Władysław 35
 Wróbel Władysław 400, 439, 473, 491
 Wróblewski Witold 491
 Wrzesiński Wojciech 598
 Wrzosek Adam 117
 Wyszynski Stefan, kardynał 305
- Z**
 Zabawski Jan 307, 308
 Začek Václav 309
 Zahradnik Roman 559
 Zahradnik Stanisław 12, 353, 354, 357, 392, 394, 410,
 444, 445, 466, 504, 514, 521, 522, 529, 534, 535
 Zakrzewski, pracownik MBP 115, 122
 Zaorálek Zdeňek 122
 Zápotocký Antonín 258
 Zaręba Andrzej 493
 Zawada Jan 73, 74
 Zawadzki Aleksander 73, 79, 80, 82, 83, 100, 129, 161,
 163, 170, 188, 201, 219, 229, 305, 322
 „Zdeňek”, informator StB 513
 Zeman Oskar 329, 330
 Zendulka Josef 218
 Zenkl Petr 184
 Zielina Władysław 77, 259, 336, 337, 388, 401
 Zieliński Jan 553
 Zielonka Karol 135, 136, 559
 Ziętek Bogusław 116
 Ziętek Jerzy 201, 545
 Zinowiew Grigorij 251
 Zolich Jan 253, 275, 325, 388, 401, 467
 Zoniowa Helena 392, 401, 429, 511
 „Zubek”, informator StB 514
 Zuczek Gustaw 108, 169
- Ż**
 Żabińska Henryka 565, 566
 Żabiński Andrzej 510, 516
 Żbikowski Zbigniew 560
 Żdanow Andriej 242
 Żebrowski Henryk 157, 161, 166, 171, 188, 541
 Żwak Jan 133
 Żwirko Franciszek 40, 215, 317, 550
 Żyła Emil 195
 Żyła Józef 170
 Żymierski-Rola Michał 73, 82, 83, 84, 127
 Żywcok Paweł 565